

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ประชาคมอาเซียน
2. แผนพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นระยะสาม ปี 2555 – 2557 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - การจัดการเรียนรู้
  - การจัดการเรียนการสอน
  - ความพร้อม
  - การพัฒนาตนเอง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประชาคมอาเซียน

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เริ่มก่อตั้งเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2504 โดยราชอาณาจักรไทย มาเลเซีย และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ได้ร่วมกันจัดตั้งสมาคมอาสา หรือ Association of South East Asia ขึ้น เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม แต่ดำเนินการได้เพียง 2 ปี ก็ต้องหยุดชะงักลงเนื่องจากความผกผันทางการเมืองระหว่างสาธารณรัฐอินโดนีเซียและมาเลเซีย ในช่วงทศวรรษ 2500 ระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ได้แพร่เข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดความกังวลทางด้านเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ ประกอบกับประเทศมหาอำนาจเริ่มไม่สนับสนุนให้ความช่วยเหลือเท่าที่ควร ทำให้ประเทศในกลุ่มหันมาหาความร่วมมือซึ่งกันและกัน และได้มีการฟื้นฟูสัมพันธภาพระหว่างประเทศขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการแสวงหาลู่ทางจัดตั้งองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจขึ้นในภูมิภาค “สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” จึงได้จัดตั้งขึ้นโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของประเทศสมาชิกก่อตั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ ราชอาณาจักรไทย สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และสาธารณรัฐสิงคโปร์ ได้ร่วมลงนามใน “ปฏิญญากรุงเทพฯ” (Bangkok Declaration) หรือที่เรียกว่า ปฏิญญาอาเซียน (ASEAN

Declaration) ที่พระราชวังสราญรมย์ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกันในฐานะภาคี อารังไว้ซึ่งสันติภาพ เสถียรภาพ และความมั่นคงทางการเมือง สร้างสรรค์ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม การกินที่อยู่ดีบนพื้นฐานของความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก เมื่อแรกก่อตั้งในปี 2510 อาเซียนมีสมาชิก 5 ประเทศ ได้แก่ ราชอาณาจักรไทย สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และสาธารณรัฐสิงคโปร์ซึ่งผู้แทนทั้ง 5 ประเทศ ประกอบด้วย นายอาดัม มาลิก (รัฐมนตรีต่างประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย) นายตุน อับดุล ราซัค บิน ฮุสเซน (รองนายกรัฐมนตรีรัฐมนตรีกลาโหม และรัฐมนตรีกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติมาเลเซีย) นายนาซีโซ รามอส (รัฐมนตรีต่างประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์) นายเอส ราชารัตน์ม (รัฐมนตรีต่างประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์) และพันเอก (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ (รัฐมนตรีต่างประเทศราชอาณาจักรไทย) ได้ร่วมลงนามในปฏิญญากรุงเทพฯ โดยมีวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งอาเซียนตามปฏิญญากรุงเทพฯ เพื่อ

1. ส่งเสริมความร่วมมือและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และการบริหาร
2. ส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงส่วนภูมิภาค
3. เสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในภูมิภาค เสริมสร้าง ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ พัฒนาการทางวัฒนธรรมในภูมิภาค
4. ส่งเสริมให้ประชาชนในอาเซียนมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดี
5. ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบของการฝึกอบรมและการวิจัย และส่งเสริมการศึกษา ด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
6. เพิ่มประสิทธิภาพของการเกษตรและอุตสาหกรรม การขยายการค้า ตลอดจนปรับปรุงการขนส่งและการคมนาคม
7. เสริมสร้างความร่วมมืออาเซียนกับประเทศภายนอกองค์การความร่วมมือแห่งภูมิภาคอื่นๆ และองค์การระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2540 อาเซียนประสบกับมรสุมหนัก คือ วิกฤติเศรษฐกิจเอเชีย หลังผ่านพ้นมรสุมดังกล่าวไปได้จึงเกิดศักราชใหม่ของการร่วมมือระหว่างกัน โดยในปี พ.ศ. 2546 ผู้นำอาเซียนได้ลงนามปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ 2 (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) เพื่อประกาศจัดตั้งประชาคมอาเซียนหรือ ASEAN Community ภายในปี 2563 (ค.ศ. 2020) โดยสนับสนุนการรวมตัวและความร่วมมืออย่างรอบด้าน โดยในด้านการเมืองให้จัดตั้ง “ประชาคมการเมือง ความมั่นคงอาเซียน” หรือ ASEAN Political Security Community (APSC) ด้านเศรษฐกิจให้จัดตั้ง

“ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” หรือ ASEAN Economic Community (AEC) และด้านสังคมและวัฒนธรรม ให้จัดตั้ง “ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน” หรือ ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC) ต่อมาในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 12 ในเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2550 ที่เซบู สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนได้ตกลงให้มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียนให้แล้วเสร็จเร็วขึ้น เป็นภายในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ 2015) รวมทั้งจัดโครงสร้างองค์กรของอาเซียนรองรับภารกิจและพันธกิจตลอดจนแปลงสภาพอาเซียนจากองค์กรที่มีการรวมตัวหรือร่วมมือกันแบบหลวมๆ เพื่อสร้างและพัฒนาไปสู่สภาพการเป็น “นิติบุคคล” ซึ่งเป็นที่มาของการนำหลักการนี้ไปร่างเป็น “กฎบัตรอาเซียน” ซึ่งทำหน้าที่เป็น “ธรรมนูญ” การบริหารปกครองกลุ่มประเทศอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ซึ่งฉบับกำลังเป็นหนึ่งในเดียวกันดังปรากฏตามสโลแกนที่ว่า “สิบชาติ หนึ่งอาเซียน” (ไพศาล วิศาลาภรณ์ และคณะ, 2552 : 1-6)

กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 13 เมื่อปี 2550 ที่สาธารณรัฐสิงคโปร์ ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในกฎบัตรอาเซียน ซึ่งเปรียบเสมือนธรรมนูญของอาเซียน ที่จะวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของอาเซียนในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับเคลื่อนการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนภายในปี 2558 ตามที่ผู้นำอาเซียนได้ตกลงกันไว้โดยวัตถุประสงค์ของกฎบัตรฯ คือ ทำให้อาเซียนเป็นองค์การที่มีประสิทธิภาพ มีประชาชนเป็นศูนย์กลางและเคารพกฎกติกาในการทำงานมากขึ้นนอกจากนี้กฎบัตรจะให้สถานะนิติบุคคลแก่อาเซียนเป็นองค์กรระหว่างรัฐบาล (Intergovernmental Organization) กฎบัตรอาเซียน ประกอบด้วยข้อบทต่างๆ 13 บท 55 ข้อ มีประเด็นใหม่ที่แสดงความก้าวหน้าของอาเซียน ได้แก่ 1) การจัดตั้งองค์กรสิทธิมนุษยชนของอาเซียน 2) การให้อำนาจเลขาธิการอาเซียนสอดส่อง และรายงานการทำตามความตกลงของรัฐสมาชิก 3) การจัดตั้งกลไกสำหรับการระงับข้อพิพาทต่างๆ ระหว่างประเทศสมาชิก 4) การให้ผู้นำเป็นผู้ตัดสินว่าจะดำเนินการอย่างไร ต่อรัฐผู้ละเมิดพันธกรณีตามกฎบัตรฯ อย่างร้ายแรง 5) การเปิดช่องให้ใช้วิธีการอื่นในการตัดสินใจได้หากไม่มีฉันทามติ 6) การส่งเสริมการปรึกษาหารือกันระหว่างประเทศสมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหาที่กระทบต่อผลประโยชน์ร่วม ซึ่งทำให้การตีความหลักการห้ามแทรกแซงกิจการภายในมีความยืดหยุ่นมากขึ้น 7) การเพิ่มบทบาทของประธานอาเซียนเพื่อให้อาเซียนสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉินได้อย่างทันท่วงที 8) การเปิดช่องทางให้อาเซียนสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภาคประชาสังคมมากขึ้น และ 9) การปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น ให้มีการประชุมสุดยอดอาเซียน 2 ครั้งต่อปีจัดตั้งคณะมนตรีเพื่อประสานความร่วมมือในแต่ละ 3 สาขาหลักและการมีคณะกรรมการผู้แทนถาวรประจำอาเซียน ที่กรุงจาการ์ตาเพื่อลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการประชุมของอาเซียน (สำนักนายกรัฐมนตรี, กรมประชาสัมพันธ์, 2554 : 13)

โดย 3 เสาหลัก ได้แก่ ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ ความร่วมมือทางการเมืองและความมั่นคง และความร่วมมือทางสังคม วัฒนธรรม ซึ่งเสาหลักความร่วมมือทางสังคมมีความก้าวหน้ามากที่สุด โดยกระทรวงศึกษาธิการได้เตรียมความพร้อมด้านการศึกษาเพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังนี้ จัดให้มีหลักสูตรอาเซียนศึกษาเพื่อให้คนไทยเข้าใจอาเซียน เข้าใจการอยู่ร่วมกันกับประเทศเพื่อนบ้านที่มี วัฒนธรรมการกิน การอยู่ การดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน จึงจำเป็นต้องทำความรู้จักประเทศเพื่อนบ้าน ไม่ว่าจะเป็นจีน พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย เป็นต้น ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจะสร้างหลักสูตรที่สามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องภายใต้การรวมตัวเป็นประชาคมเดียวกันของคนจำนวนกว่า 600 ล้านคน โดยจะเริ่มดำเนินการในปีการศึกษา 2554 และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับรัฐมนตรี ผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ซึ่งขณะนี้ประเทศจีนมีความประสงค์จะส่งครูมาสอนในโรงเรียนไทยเป็นจำนวนมาก (กระทรวงการต่างประเทศประชาคมอาเซียน, 2552)

จากการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 จะมีผลกระทบต่อการศึกษา เช่น การเปิดเสรี ด้านการค้าสินค้าและบริการในอาเซียน จะส่งผลให้การจัดการศึกษาข้ามพรมแดนระหว่างประเทศ สมาชิกอาเซียนขยายตัวกว้างขวางมากขึ้น และการที่อาเซียนเห็นพ้องกันในการกำหนดให้ภาษาในการทำงานของอาเซียนเป็นภาษาอังกฤษ สื่อให้เห็นว่าการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเป็นเรื่องจำเป็นทั้งในโลก ปัจจุบันและในอนาคต หลายประเทศในอาเซียนได้มีการเตรียมการและดำเนินการพัฒนาขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียนแล้ว เช่น ประเทศสิงคโปร์ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะความรู้ด้านภาษาอังกฤษในระดับที่ใช้งานในชีวิตประจำวันได้ ตั้งแต่ในระดับพื้นฐานและให้นักเรียนมีอิสระที่จะเลือกเรียนภาษาใดภาษาหนึ่งที่ไม่ใช่ภาษาท้องถิ่นเป็นภาษาที่สาม ในประเทศมาเลเซียได้จัดการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เป็นภาษาอังกฤษ และในประเทศฟิลิปปินส์สอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จึงพอจะสรุปได้ว่า ราชอาณาจักรไทยเป็นประเทศสมาชิกหนึ่งของอาเซียนจำเป็นต้องเตรียมการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของอาเซียน ซึ่งผลกระทบที่สำคัญต่อการศึกษาไทย คือ การเปิดเสรีการค้า บริการด้านการศึกษาและการรวมตัวของประชาชาติในอาเซียน ซึ่งเป็นประเด็นที่รอบแผนการศึกษาให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อการจัดการศึกษา การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนจะทำให้การเคลื่อนย้ายกำลังคน นักศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา สะดวกมากขึ้นและเปิดเสรีการค้า บริการด้านการศึกษายังส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายองค์ความรู้ ภาษา และวัฒนธรรมระหว่างกัน ฉะนั้น การศึกษาไทยจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อผลิตกำลังคนของประเทศให้มีความพร้อมสำหรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากการรวมตัว

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานซึ่งมีภารกิจหน้าที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาเด็ก ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจไม่ว่าจะเป็น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใดก็ตาม ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล หรือเมืองพัทยาที่ดี ล้วนแต่มีบทบาทที่สำคัญในการบริหารจัดการเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งสิ้น ปัจจุบันองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นได้จัดตั้ง และดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พร้อมทั้งรับถ่ายโอนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งเดิมอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของส่วนราชการต่าง ๆ โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่รับผิดชอบในการ ส่งเสริมและพัฒนาศูนย์เด็กเล็กในทุกๆ ด้าน เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพและได้ มาตรฐาน

แผนพัฒนาการศึกษาท้องถิ่นระยะสามปี (พ.ศ. 2555-2557) ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

เพื่อให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ พันธกิจและจุดมุ่งหมายการพัฒนาตามเจตนารมณ์ของท้องถิ่น และมีความเชื่อมโยงสามารถ ตอบสนองนโยบายของรัฐและแผนการบริหารราชการแผ่นดิน 4 ปี พ.ศ. 2555-2558 และแผนปฏิบัติการ ราชการกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2554-2557 ด้านการศึกษาที่สอดคล้องกับแผน การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 และมาตรฐานการศึกษาของชาติ จึงได้จัดทำแผนการศึกษาท้องถิ่น ระยะสามปี (พ.ศ. 2555-2557)

1) วิสัยทัศน์

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ภายใต้พื้นฐานความเป็นไทย มุ่งสู่ความเป็นสากล

2) พันธกิจ

การจัดการศึกษาท้องถิ่น มีขอบเขตภารกิจหน้าที่เกี่ยวกับ พัฒนาระบบการบริหารจัดการ การศึกษาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา จัดหาและพัฒนา สื่อ อุปกรณ์ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนาคุณภาพ การจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาคุณภาพผู้เรียน อนุรักษ์และ ส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมและพัฒนาการกีฬา นันทนาการ กิจกรรมเด็ก เยาวชนและประชาชน รวมทั้งพัฒนาและส่งเสริมให้เด็ก เยาวชนและประชาชน ดำเนิน ชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3) ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เนื่องจากการจัดการศึกษาท้องถิ่น มีขอบเขตภารกิจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา การสนับสนุนการจัดการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบ คณะผู้วิจัยจึงศึกษายุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยให้สอดคล้องกับการวิจัย ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

แนวทางการพัฒนา

2.1 พัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลทางการศึกษาให้เป็นไปตามหลักการบริหารงานบุคคลทางการศึกษาแห่งชาติ

2.2 สร้างกลไกให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีระบบคุณธรรมในการบริหารงานบุคคล

2.3 พัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.4 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนารายบุคคล

2.5 พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารทรัพยากรบุคคล

2.6 พัฒนากฎหมาย/ระเบียบเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล

2.7 พัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.8 ส่งเสริมเครือข่ายทางวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.9 พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานบุคคลทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

2.10 ปรับปรุงกฎหมาย/ระเบียบเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลทางการศึกษาให้มีความชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและคล่องตัว

2.11 จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.12 ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษามีครูครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาหลักสูตรการศึกษา

แนวทางการพัฒนา

5.1 ให้ความรู้ในเรื่องการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรแก่ครู

5.2 ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรที่มีหลากหลายโปรแกรมตามความต้องการของผู้เรียน

5.3 ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทและการดำรงชีวิตในท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนากระบวนการจัดการศึกษา

แนวทางการพัฒนา

6.1 ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ

6.2 ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาจัดการศึกษาตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศตามอัจฉริยภาพของผู้เรียน

6.3 ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยการจัดการศึกษาตลอดชีวิต (การศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย)

6.4 ส่งเสริมให้สถานศึกษามีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

6.5 ส่งเสริมให้สถานศึกษานำส่วนราชการ ประชาชนและผู้ปกครองมาเป็นภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับสถานศึกษา

6.6 พัฒนาเครือข่ายสถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

6.7 จัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

6.8 ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษามีการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 7 การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

แนวทางการพัฒนา

7.1 ส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นมีสุขภาพกายและจิตที่ดี

7.2 ให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตสามารถมีงานทำและนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาสังคม

7.3 ส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นมีทักษะทั้งด้านภาษาและอาชีพ เพื่อรองรับตลาดเสรีแรงงานอาเซียนในปี 2558

7.4 ส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นมีความรับผิดชอบ เข้าใจ และยอมรับในวัฒนธรรมและความคิดเห็นที่แตกต่างกัน สามารถแก้ปัญหาโดยสันติวิธี

7.5 ส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นมีคุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นไทย ปฏิบัติตามระบบประชาธิปไตยเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 8 การพัฒนาการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

แนวทางการพัฒนา

- 8.1 สร้างความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแก่ผู้บริหารท้องถิ่น
- 8.2 พัฒนาคณะกรรมการบริหารศูนย์เด็กเล็กให้มีความเข้มแข็ง
- 8.3 ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาศูนย์เด็กเล็กให้มีศักยภาพอย่างต่อเนื่อง
- 8.4 พัฒนาบุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีศักยภาพในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กเล็ก
- 8.5 สนับสนุนสื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย
- 8.6 พัฒนาสาระการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กเล็ก
- 8.7 พัฒนาระบบการวัดผลประเมินผล
- 8.8 ส่งเสริมความร่วมมือของภาคีเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง
- 8.9 สนับสนุนให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การพัฒนาเด็กเล็ก
- 8.10 มีมาตรการในการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- 8.11 พัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลที่เป็นระบบคุณธรรม

มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้เล็งเห็นความสำคัญนี้จึงจัดทำมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2547 เพื่อให้สามารถดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กได้อย่างมีคุณภาพและเหมาะสม ซึ่งจะเป็นแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติ ในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต่อไป

โดยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2551 กำหนดให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโดยมุ่งเน้นให้พ่อแม่ผู้ปกครองครูผู้ดูแลเด็กและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการเลี้ยงดูการสร้างประสบการณ์การส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้และพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง สถานที่ดูแลและให้การศึกษาเด็ก อายุระหว่าง 3-5 ปี มีฐานะเทียบเท่าสถานศึกษา เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งเอง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของส่วนราชการต่างๆ ที่ถ่ายโอนให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่

ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด/มัสยิด กรรมการศาสนา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กรรมการพัฒนาชุมชน และ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (เด็ก 3 ขวบ) รับถ่ายโอนจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ฯลฯ ซึ่งต่อไปนี้ เรียกว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองท้องถิ่น

เด็กเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่า และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต การพัฒนาเด็กให้ได้รับความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาจึงนับเป็นภารกิจสำคัญที่หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบจะต้องตระหนัก และให้ความสนใจ เพื่อให้การพัฒนาเด็กเป็นไปอย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐานเหมาะสมกับวัย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2553 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเห็นว่า มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2547 นั้น ควรจะปรับปรุงเน้นเนื้อหาหลักเกณฑ์ให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ และหนังสือสั่ง รวมทั้งอำนาจหน้าที่ตามบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีความเหมาะสมและเป็นปัจจุบัน จึงได้ดำเนินการปรับปรุงมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยแบ่งมาตรฐาน ออกเป็น 6 ด้านดังนี้

1. มาตรฐานด้านการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จะต้องคำนึงถึงขอบข่ายของงานสายการบังคับบัญชา และระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ที่กำหนดให้สถานศึกษาต้องบริหารจัดการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด โดยจะต้องจัดให้มีการประเมินตนเองทุกปี เพื่อตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการจัดการการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดังนั้น เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถให้การดูแล และพัฒนาจัดการศูนย์ฯ ให้ครอบคลุมลักษณะงาน ต่อไปนี้

- 1) งานบุคลากรและการบริหารจัดการ
- 2) งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม
- 3) งานวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร
- 4) งานการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน
- 5) งานธุรการ การเงิน และพัสดุ

2. มาตรฐานด้านบุคลากร

บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายก และปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนบุคลากรซึ่งทำหน้าที่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อาทิ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหารและผู้ทำความสะอาด เป็นต้น โดยบุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องมีคุณสมบัติ บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการเพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินงานให้การศึกษาและ

พัฒนาการสำหรับเด็กได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการด้วยความเหมาะสม และเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น ดังนี้

3. มาตรฐานด้านอาคาร สถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นสถานที่อบรมเลี้ยงดูจัดประสบการณ์และส่งเสริมพัฒนาการการเรียนรู้แก่เด็กเล็กตั้งนั้น ในการก่อสร้างหรือปรับปรุงอาคาร สถานที่และจัดภูมิทัศน์สภาพแวดล้อมทั้งภายในอาคารและภายนอกอาคาร ต้องคำนึงถึงความมั่นคงแข็งแรง ถูกสุขลักษณะ มีความเหมาะสมและปลอดภัยแก่เด็กเล็ก ตลอดจนการส่งเสริมสุขภาพ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้ผู้ปกครองมีความมั่นใจ ไร้กังวล การก่อสร้างและพัฒนาอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะมีส่วนช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาการเด็กเล็ก โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะอันจะส่งผลต่อสุขภาพโดยตรงในการป้องกันการแพร่กระจายของโรคติดต่อ สามารถความเสี่ยงจากการเกิดอุบัติเหตุ ส่งเสริมความปลอดภัยให้กับเด็กและฝึกสุขนิสัยให้เด็กมีพฤติกรรมที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ

4. มาตรฐานด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร

การศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาไปพร้อมๆ กัน เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย อายุ 3 – 5 ปี (ไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น) เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

5. มาตรฐานด้านการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน

การพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมกันทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย อีกทั้งยังเป็นการใช้ต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กการจัดการศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นการสร้างพื้นฐานการศึกษาให้แก่เด็กเล็ก ที่จะทำให้มีการสานเสริมการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมจนเป็นที่ยอมรับในศักยภาพของการบริหารจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระบวนการบริหารแบบการมีส่วนร่วมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพราะจะทำให้สามารถขับเคลื่อนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไปสู่มาตรฐานการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการระดมสรรพกำลังจากทุกภาคส่วนของสังคม ภายใต้อำนาจ การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หัวหน้า

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก และผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะทำให้เกิดความพร้อมใจที่จะร่วมมือในการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ก้าวหน้าต่อไป

บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรรัฐ สถาบันการศึกษา และศาสนาสามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

6. มาตรฐานด้านส่งเสริมเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย

เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานในการอบรมเลี้ยงดู จัดประสบการณ์และส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัยอย่างครอบคลุม กว้างขวาง เป็นพื้นฐานของการศึกษาเพื่อพัฒนาคนอย่างมีคุณภาพ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งหัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก ผู้ช่วยครูผู้ดูแลเด็ก ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงต้องส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัยทั้งในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด

สำหรับครูผู้ดูแลเด็กนั้น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้ให้นิยามความหมายไว้ว่า ครูผู้ดูแลเด็ก หมายถึง บุคลากรที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคัดเลือกและแต่งตั้งจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถตามหลักเกณฑ์เพื่อปฏิบัติหน้าที่หลักในการอบรมเลี้ยงดู จัดประสบการณ์และส่งเสริมพัฒนาการการเรียนรู้ให้เด็กเล็กมีความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญา (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2553) ในที่นี้จะขออธิบายไว้เป็นสองกรณีดังนี้

1. กรณีมีสถานภาพเป็นข้าราชการ/พนักงานครูส่วนท้องถิ่น

คุณสมบัติเฉพาะสำหรับผู้ดำรงตำแหน่ง

- 1) มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษา ทุกสาขาวิชาเอก หรือทางอื่นที่ ก.ท. กำหนดเป็นคุณสมบัติเฉพาะสำหรับตำแหน่งนี้
- 2) ได้ปฏิบัติงานหรือเคยปฏิบัติงานเกี่ยวกับการทำงานดูแลพัฒนาเด็กปฐมวัยของท้องถิ่นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปีโดยมีหนังสือรับรองการปฏิบัติงานจากนายจ้างหรือหน่วยงาน ซึ่งระบุถึงลักษณะงานและระยะเวลาที่ได้ปฏิบัติงานและ
- 3) มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู

2. กรณีมีสถานภาพเป็นพนักงานจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีคุณสมบัติการคัดเลือกและแต่งตั้งตามที่กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ

ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์เรียนรู้การส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียน ปฏิบัติงานทางวิชาการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมายดังนี้

1) ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์เรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2) จัดอบรมสั่งสอนและจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และคุณลักษณะตามวัย

- 3) ปฏิบัติงานวิชาการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- 4) ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
- 5) ปฏิบัติงานความร่วมมือกับเครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัย
- 6) อบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามหลักสูตรกำหนด
- 7) จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- 8) จัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
- 9) จัดทำวิจัยในชั้นเรียน
- 10) จัดหา/ผลิตสื่อวัตกรรมการเรียนการสอน
- 11) จัดทำเครื่องมือวัดและประเมินผล
- 12) ประสานสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับผู้ปกครอง ชุมชน
- 13) พัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาผู้เรียน
- 14) จัดให้มีการประเมินพัฒนาผู้เรียน
- 15) จัดระบบธุรการในชั้นเรียน
- 16) รวบรวมผลงานรายงานผลการปฏิบัติงานตามลำดับ
- 17) ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

นอกจากนี้ ลัดดา นิลละมณี (อ้างถึง เยาวภา เดชะคุปต์ และคณะ, 2550) ได้กล่าวถึง หน้าที่ของครูปฐมวัยที่พึงประสงค์ ไว้ 4 ประการดังนี้ คือ

- 1) หน้าที่ในการสอน
- 2) บทบาทหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก
- 3) งานธุรการประจำวัน
- 4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน

ซึ่งสอดคล้องกับเยาวภา เดชะคุปต์ และคณะ (2550) ที่กล่าวถึงการบริหารจัดการการศึกษาปฐมวัยในบทบาทของครูปฐมวัย เช่น บทบาทเป็นนักวิชาการ บทบาทเป็นพ่อและแม่ บทบาทเป็นผู้ให้ บทบาทเป็นผู้สอนรวมถึงการประเมินความพร้อมในการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย และหน้าที่ของครูปฐมวัยที่

พึงประสงค์ ทั้งนี้คณะวิจัยจะขออธิบายเฉพาะบทบาทหน้าที่ทางวิชาการและบทบาทหน้าที่ในชั้นเรียน ซึ่งถือเป็น ส่วนหนึ่งในหน้าที่ของครูสอนระดับปฐมวัยศึกษาในห้องเรียน

1) บทบาทหน้าที่ทางวิชาการ

- (1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็ก
- (2) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
- (3) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล
- (4) มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำและดัดแปลงสื่อที่ใช้ในการสอน
- (5) มีการเตรียมตัวและการพัฒนาตนเองของครู
- (6) สอนและพัฒนาเด็กให้มีความพร้อมทั้ง 4 ด้าน

2) บทบาทหน้าที่ในชั้นเรียน

การจัดเรียนของเด็กเล็กควรให้มีสภาพเป็นทั้งบ้านและที่เรียนของเด็ก ทั้งเปรียบเสมือนเป็นโลกของเด็ก ครูก็เหมือนเป็นสมาชิกคนหนึ่งที่บ้าน ทำหน้าที่สั่งสอน อบรม ดูแล เลี้ยงเด็ก การจัดชั้นเรียนเด็กเล็กต้องสอดคล้องกับสภาพของโรงเรียนด้วย ความมุ่งหมายก็เพื่อให้เด็กมีความสุข สนุก สะดวก สบาย ตามความต้องการของเด็ก ให้เด็กได้เล่น ทำงานและอยู่ร่วมกับเพื่อนในวัยเดียวกันและให้เด็กได้มีประสบการณ์เรียนรู้สิ่งต่างๆ ตามวัยด้วย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ครูผู้ดูแลเด็กหรือครูสอนระดับปฐมวัยศึกษามีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดู และเตรียมความพร้อมให้กับเด็กปฐมวัยเพื่อที่จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่มีคุณภาพเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไปในอนาคต

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

รองศาสตราจารย์ ดร.เลขา ปิยะอัจฉริยะ (กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ) ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในโครงการเสวนาและอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง LITTLE ASEAN: ปฐมวัยเปิดสู่อาเซียน ในหัวข้อ “นโยบายการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียนที่มีผลต่อการศึกษาปฐมวัย และแนวทางการเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนในระดับการศึกษาปฐมวัย” จัดโดย นิสิตดุขุภักดิ์บัณฑิตและมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตรสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 2 สิงหาคม 2556 ว่า

“เรื่องสำคัญในประชาคมอาเซียน เรื่องที่ 1 คือ ความเข้าใจ ว่าทำไมถึงต้องรวมตัวกันเป็นอาเซียน ความเข้าใจอาจจะมีระดับหนึ่ง แต่สิ่งที่อยากจะโยงก็คือต้องมองว่าโลกในปัจจุบันมันกว้างขึ้น สำหรับเด็กแม้แต่ตัวเราเองเราก็รู้สึกมันกว้างขึ้น แล้วเมื่อมันกว้างขึ้น ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในชีวิตเราก็มัก

ขึ้น แล้วก็มี การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว แล้วที่น่ากังวลคือการแข่งขัน มันจะซับซ้อนสูงมากขึ้นและปริมาณมากขึ้น เพราะฉะนั้นชีวิตคนปัจจุบัน ทุกอย่างมันรวดเร็ว แล้วก็อยู่ภายใต้การแข่งขันโดยเฉพาะวงการค้าขาย แล้วเรื่องสำคัญมากที่จะต้องเข้าใจเรื่องการต่อสู้กันในวงการค้าขายคือการต่อสู้กันด้วยปัญญา ด้วยความคิดสร้างสรรค์ ในประเด็นที่ 2 คือ สิ่งที่เป็นเครื่องมือ ในการที่จะอยู่ในสังคมอาเซียนได้ เราต้องรู้ภาษา เพราะฉะนั้นเรื่องภาษาเราก็ไม่ต้องพูดถึงเรื่องภาษาอื่นนอกเหนือจากภาษาแม่และภาษาอังกฤษ ซึ่งถือว่าเป็นภาษาสากลภาษาหนึ่ง แล้วคนใช้มาก เราก็มักคุ้นเคย

บทบาทของการศึกษาล้ามองในแง่ของการศึกษาไทย ต้องให้ความสำคัญในเรื่องการที่จะเข้าไปต่อสู้ด้วยปัญญา ให้มีความสามารถทางปัญญา ที่จะไปต่อสู้ ที่จะทำให้ตัวเรามีที่ยืนในสังคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรีแล้วก็มี ความสามารถที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชนตัวเอง ในประเทศตัวเอง แล้วก็ก้าวไปสู่การเป็นพลเมืองโลก ดังนั้นเรามองว่าเอาตัวเด็กเยาวชนเป็นตัวตั้ง เด็กก็จะมีชุมชนของตน เด็กปฐมวัย 0-5 ปี หรือระดับก่อนประถมศึกษา โลกของเด็กตอนนี้สังคมของเด็กคือครอบครัว แต่สิ่งที่เราจะดูจะต้องเตรียมเด็กก็คือ ให้เขาเรียนรู้ในวัยของเขาว่าเขาสามารถเรียนรู้ได้มากแค่ไหน ว่าโลกมันมีมากกว่าก้าวออกมาจากครอบครัว ซึ่งก้าวออกมาจากครอบครัวต้องมาที่ศูนย์เด็กเล็ก หรือไปที่โรงเรียน แล้วเวลาที่พ่อแม่ผู้ปกครองหรือคุณครูพาออกไปแหล่งเรียนรู้ไปตลาดโลกของเด็กก็จะกว้างขึ้นตรงนั้นก็จะ เป็นจุดที่ต้องชี้แนะเด็ก หรือว่าจัดประสบการณ์ให้เด็ก ตั้งคำถาม ชวนเด็กพูดคุยตลอด นี่คือในเชิงนโยบาย

ในเชิงปฏิบัติจะเป็นมุมครู ผู้ดูแลเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครอง พี่เลี้ยง หมอ พยาบาล อาสาสมัคร สาธารณสุขที่เข้าไปเกี่ยวข้องก็ต้องรวมพลังกัน โดยเฉพาะบทบาทของการศึกษาไม่ใช่หน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น หน้าที่หลักแน่นอนคือพ่อแม่ครอบครัว แล้วส่งต่อมีผู้เข้าร่วมเกื้อหนุนให้เด็กเจริญเติบโตเป็นพลเมืองของชุมชนที่เขาอยู่ แล้วก็มาถึงประเทศชาติ เราเรียกรวมกันว่าพลเมืองไทย แต่สิ่งที่เราต้องคิดและเตรียมเด็กต่อไปให้พร้อมคือการเป็นพลเมืองโลก

สรุปส่งท้าย สำหรับเด็กเล็กๆ หน้าที่ของเราคือสร้างฐานในการพัฒนาให้เข้มแข็ง แต่เราก็หนีไม่พ้นการเป็นสมาชิกของอาเซียน เพราะฉะนั้นการเตรียมเด็กในการเป็นสมาชิกอาเซียน อยากให้ดูบริบทว่าท่านกับเด็กอยู่ตรงพื้นที่ไหน เราดูว่าภาษาแม่ของตัวเองเป็นภาษาอะไร เราอย่ารีบไปยึดเหยียดภาษาอังกฤษให้เด็ก ให้เน้นภาษาแม่ (ภาษาถิ่น) และภาษาไทยกลาง แล้วเมื่อเด็กพร้อมจึงเริ่มสอนภาษาอังกฤษ แต่ถ้าเด็กยังไม่พร้อม โดยเฉพาะเด็กเล็กๆ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อย่าเพิ่งสอนภาษาอังกฤษให้กับเด็ก เพราะบริบทสิ่งแวดล้อมไม่เอื้อกุล สู้มาสร้างฐานสอนภาษาตรงนี้ให้เข้มแข็ง แล้วเมื่อเด็กพร้อมเราก็เริ่มแนะนำ แล้วพอลูกไปอนุบาลเด็กก็จะไปเต็มบ้าง เมื่อไป ป.1 เด็กก็จะเก่ง เพราะฉะนั้นตรงนี้ต้องดูเรื่องของการส่งต่อ และต้องยึดประเด็นว่าอย่าทำร้ายเด็ก ให้เด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุข แล้วคนที่อยู่กับเด็กก็มีความสุข”

นอกจากนั้นเบญจลักษณ์ น้ำฟ้า (รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ) ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในโครงการเสวนาและอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง LITTLE ASEAN: ปฐมวัยเปิดสู่อาเซียน ในหัวข้อเดียวกันว่า

“เรื่องของประชาคมอาเซียน เป็นการขยับในวิถีของโลกแห่งอนาคต ปกติแล้วประเทศไทยอยู่แต่ในประเทศของตนเอง แล้วมีการค้าขายหรือเชื่อมต่อกับภายนอก แต่โลกในอนาคตเป็นโลกขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ การที่เราจะมีกำลังมีอำนาจในการต่อรองประเทศเล็กๆ ก็ทำด้วยตัวเองยาก จึงทำให้การรวมตัวของประชาคมอาเซียน เป็นกระบวนการที่ประเทศใน 10 ประเทศมารวมตัวกัน มาสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนด้วยกัน และสร้างอำนาจต่อรองในการติดต่อเจรจากับโลกภายนอก

บทบาทของการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นเรื่องของการเตรียมพลเมืองในอนาคต เราต้องรู้เรื่องความเป็นไทย ใช้ทักษะความสามารถในการสื่อสารภาษาไทย และต้องรู้จักวัฒนธรรมของประเทศไทย โดยเฉพาะเด็กอนุบาล เขาไม่ใช่เติบโตเป็นพลเมืองไทยอย่างเดียว แต่เป็นพลเมืองอาเซียนด้วย ดังนั้นในมิติของการเตรียมการของการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน เริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัย จะเป็นเรื่องการเตรียมเด็กให้สามารถอยู่ได้ในบริบทของกลุ่มประเทศ คือประชาคมอาเซียนในอนาคต ดังนั้น มิติที่เราจะต้องเตรียม 2 มิติ คือ 1) มิติของความเป็นไทยและมิติของการเตรียมการเป็นอาเซียน มิติของความเป็นไทยเราพูดถึงเรื่องของการสื่อสาร ถึงอย่างไรภาษาไทยก็เป็นภาษาหลักที่เด็กไทยจะต้องถูกเตรียมให้สามารถใช้ภาษาได้ 2) มิติของการเป็นอาเซียน ภาษาอาเซียนเป็นภาษากลางซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ จึงมีความจำเป็นเพราะเวลาที่เราจะติดต่อในบริบทของอาเซียนเราต้องใช้ภาษาอังกฤษ แต่ไม่ได้หมายถึงภาษาอังกฤษอย่างเดียว คุณลักษณะสำคัญของคนที่จะอยู่ในประชาคมอาเซียนอย่างมีคุณภาพ ควรมีความสามารถพื้นฐานทักษะในการอยู่ร่วมกัน

การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของอาเซียน ประการที่ 1 คือ การตกลงร่วมกัน โดยใช้หลักฉันทามติ หมายถึง ชีวิตในโรงเรียนชีวิต ในห้องเรียนของเด็กเราจะฝึกให้เขาอยู่ร่วมกันแบบสังคมประชาธิปไตย เวลาที่เราจะทำข้อตกลงที่เป็นข้อตกลงส่วนรวมในห้อง เราจะใช้การตกลงกันโดยใช้หลักฉันทามติ ซึ่งในความเป็นจริงสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ ตั้งแต่ห้องเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ถ้าหากเราสามารถที่จะให้เด็กได้มีโอกาสฝึกและพัฒนาลักษณะนิสัยในจุดนี้จะทำให้เด็กเข้าไปเป็นประชาคมอาเซียนที่มีคุณภาพ ประการที่ 2 หลักการของอาเซียน คือ ไม่ก้าวก่ายในเรื่องภายในของแต่ละประเทศ นั่นคือเรื่องสิทธิมนุษยชน เราจะไม่วังลมเมต เด็กของเราจะต้องถูกฝึกให้อยู่ในสังคมที่รู้ในเรื่องของความรับผิดชอบ ดังนั้น การเตรียมเด็กในวิถีชีวิตในโรงเรียนมีความสำคัญมาก ที่ทำให้เราเตรียมสู่ประชาคมอาเซียน แล้วเด็กไทยก็จะเป็นเด็กที่มีความเข้มแข็ง มีคุณภาพแล้วเป็นที่ต้องการในเวทีของอาเซียน ประการที่ 3 ความเป็นอยู่ของประชาชน คือการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร

รู้จักวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องปลูกฝังผ่านกลไกของการใช้ชีวิตในห้องเรียน ในโรงเรียน ไม่ใช่เรื่องของการเรียนวิชาอาเซียน

ดังนั้นในมิติของการเตรียมการของการศึกษา การศึกษาเตรียมคนไทย เด็กไทย ที่จะอยู่ในสังคมของอาเซียนโดยยึดหลักการพื้นฐาน 3 ประการให้ได้อย่างมีคุณภาพ เวทีของอาเซียนนี้มันเป็นเวทีของการแข่งขัน ดังนั้น เด็กของเราจะต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดตั้งแต่เริ่มต้นในระดับปฐมวัยลงรากฐานเครื่องมือที่เป็นการเรียนรู้ที่ดีให้กับเด็ก ซึ่งเป็นมิติความสำคัญของการเตรียมการการศึกษาในเรื่องของการเตรียมทักษะพื้นฐานให้กับเด็ก เราต้องให้ความสำคัญของการใช้ภาษา การสื่อสาร และโดยเฉพาะการสื่อสารทางบวก ซึ่งสามารถเกิดขึ้นในห้องเรียนปฐมวัยได้ง่ายมาก ชีวิตของเด็กปฐมวัยเป็นชีวิตที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ โลกของเด็กสดใส ดังนั้น การสื่อสารเชิงบวกจะสร้างให้เด็กเป็นคนที่มีรู้จักการเชื่อมโยง เพราะอาเซียนต้องการกลไกของการเชื่อมโยง ซึ่งการเชื่อมโยงต้องมีทักษะในการสื่อสารทางบวก

งานวิจัยบอกว่า ถ้าเด็กประสบความสำเร็จในภาษาที่ 1 จะทำให้ภาษาที่ 2 ก็ง่าย แต่ในปัจจุบันเราพบว่าในการศึกษาขั้นพื้นฐานยังมีปัญหาในเรื่องภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาหลัก ดังนั้น ในการเตรียมการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะต้องให้ความสำคัญของการใช้ภาษาซึ่งเป็นภาษาหลักของเราให้ได้ชัดเจน ถ้าได้ชัดเจนแล้วเด็กจะมีกำลังใจ มีความภาคภูมิใจในตนเอง และสามารถที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารได้ โดยต้องให้เด็กได้เรียนตามระดับอายุ ไม่ควรเร่ง เพราะถ้าพื้นฐานดีจะส่งผลในการเพิ่มเติมในอนาคต

ดังนั้นสิ่งที่คิดว่า ควรที่จะให้ความสำคัญและเป็นจุดเน้นในวัยปฐมวัย คือ ประการที่ 1 เรื่องลักษณะทางกายภาพ คือสิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้ และสิ่งแวดล้อมของห้องเรียน เพราะเด็กอนุบาลเป็นคนช่างสังเกต มุมอาเซียนมีความสำคัญมาก มีธง ตึกตา ตกแต่งในมุม เด็กได้หยิบจับ ได้เห็น และเขาจะรับรู้ว่าเป็นอาเซียนของเรา เมื่อเด็กได้เห็นอย่างสม่ำเสมอแล้วจะมีความรู้สึว่าเป็นจำเป็นในชีวิตประจำวัน และเพลงชาติ โดยเฉพาะเพลงชาติไทย และเพลงชาติอาเซียน อยากที่จะให้เด็กได้ฟังจนชินหู สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ลักษณะนิสัยในการอยู่ร่วมกันแบบแบ่งปัน มีความเอื้ออาทรจริงๆ โดยเฉพาะการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เป็นการเดินทางสายกลาง เป็นการอยู่ร่วมกันแบบเอื้ออาทร เป็นการเตรียมประชากรของไทยให้เข้มแข็ง พร้อมทั้งจะอยู่ร่วมกันกับเพื่อนร่วมอาเซียนได้อย่างมีน้ำใจ มีความเอื้ออาทร แบ่งปัน ความรับผิดชอบ ซึ่งความมีน้ำใจนี้เป็นลักษณะของคนไทยอยู่แล้ว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ง่ายมากในวิถีของเด็กอนุบาล และหน้าที่พลเมืองไทย พลเมืองอาเซียนจะเกิดขึ้นได้ในห้องเรียนอนุบาล

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546

สาระของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยไม่มีข้อกำหนดตายตัวเป็นรายวิชา แต่เป็นกรอบสาระสำหรับให้ครูเป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็ก โดยเฉพาะเด็กวัย 3 – 6 ขวบ เป็นวัยอยากเรียนอยากรู้ เด็ก 3 ขวบแรกอาจต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด แต่เมื่ออายุ 3 ขวบขึ้นไป การเรียนรู้จะชัดเจน อายุได้ 5 ขวบ เด็กมีพัฒนาการทางการเคลื่อนไหวมากขึ้น สามารถตัดปะ วาดภาพ และหัดเขียน หัดทำได้ด้วยตัวเองทักษะทางภาษามีสูงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมดี ความต้องการการเรียนรู้จะแตกต่างกันออกไปจาก 3 – 4 ขวบ ซึ่งเป็นลักษณะของเด็กวัยนี้ ทำให้ครูสามารถที่จะพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็กเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย (กุลยา ตันตติลาชีวะ. 2547: 10 ; อ้างอิงจาก Essa. 1996: 47 – 48) สำหรับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ไว้ดังนี้ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกายอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล (หุทัย อรุณศิริ, 2551)

กรมวิชาการ (2546) ได้กำหนดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัยความสามารถ และความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์

เยาวพา เตชะคุปต์ และคณะ. (2555) ได้สรุปหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ไว้ดังนี้ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 แบ่งใหญ่ๆ ได้ 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ปรัชญาและหลักการของการศึกษาปฐมวัย ส่วนที่ 2 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี และส่วนที่ 3 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี ยึดแนวคิดและหลักการในการจัดทำหลักสูตร 4 ประการ คือ แนวคิดพัฒนาการ การเรียนรู้ การเล่นเกมของเด็กและวัฒนธรรมและสังคม ในหลักสูตรประกอบด้วยส่วนสำคัญ ได้แก่

(1) ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางหรือวิธีการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ แนวทางในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่จุดหมายเป้าหมายที่กำหนดไว้

(2) หลักการ ที่เป็นส่วนที่แสดงถึงหลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยที่สอดคล้องกับแนวคิดและปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

(3) จุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้าน ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความแตกต่างระหว่างบุคคล

(4) คุณลักษณะตามวัย เป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติ เมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้นๆ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้สอนต้องรู้และเข้าใจ เพื่อจะได้จัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้ถูกต้องเหมาะสม และพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ

(5) ระยะเวลา เป็นการกำหนดไว้สำหรับสถานศึกษาใช้เป็นเกณฑ์ประมาณ 1 – 3 ปีการศึกษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้าสถานศึกษา

(6) สารการเรียนรู้ กำหนดเป็น 2 ส่วน คือ ประสบการณ์สำคัญ และสาระที่ควรเรียนรู้ ซึ่งประสบการณ์เป็นสำคัญ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กที่จะช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัสดุ สิ่งของและบุคคลต่างๆ รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อมๆ กัน ในส่วนสาระที่ควรรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์สำคัญดังกล่าว

(7) แนวทางการจัดประสบการณ์ เป็นคำแนะนำแก่ผู้สอนในหลักการและแนวทางการจัดประสบการณ์และกิจกรรมให้แก่เด็ก

(8) ขอบข่ายกิจกรรมประจำวัน เป็นกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวัน ซึ่งต้องครอบคลุมการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม

(9) การประเมินพัฒนาการ เป็นการประเมินพัฒนาการทุกด้านอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันในกิจกรรมที่เด็กทำตามปกติ

(10) การจัดหลักสูตรสถานศึกษาเป็นคำแนะนำเกี่ยวกับจุดหมายและการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

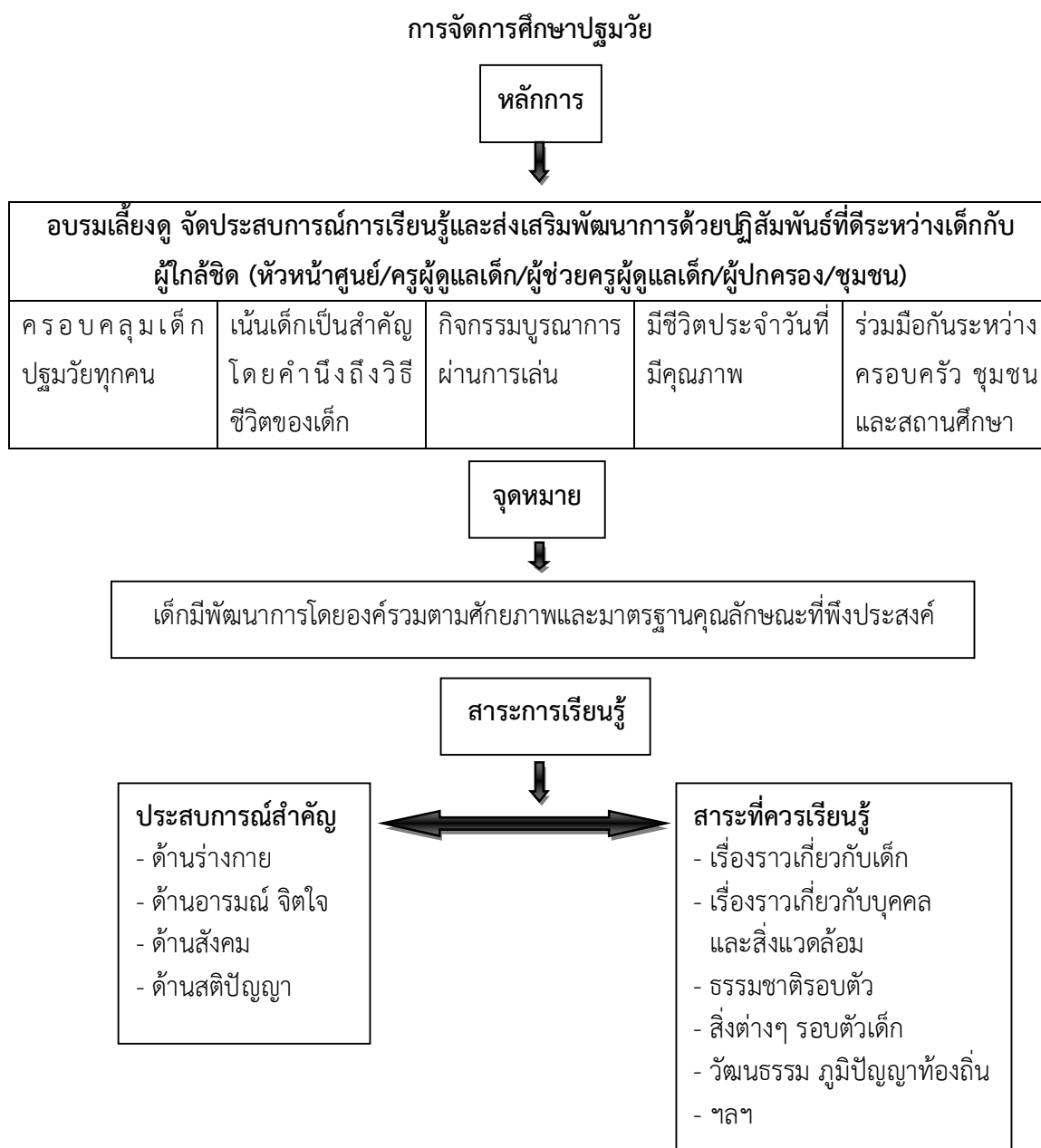
(11) การจัดการศึกษาปฐมวัย (เด็กอายุ 3 – 6 ปี) สำหรับกลุ่มเป้าหมาย เป็นคำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กพิเศษ

(12) การเชื่อมต่อของการศึกษาระดับปฐมวัยกับระดับประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นการแนะนำเกี่ยวกับบทบาทของบุคลากรทุกฝ่ายในการสร้างรอยเชื่อมต่อ

(13) การกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงาน เป็นการแนะนำและสร้างความเข้าใจ เพื่อให้ได้ผลผลิตทางการศึกษาปฐมวัยมีคุณภาพตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์และสอดคล้องกับชุมชน

ทั้งนี้ได้มีการบูรณาการหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ให้สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยหลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น และยึดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 โดยใช้รูปแบบการสอนตามแนวคิดการบูรณาการหน่วยการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาขึ้นมาจากการสำรวจความต้องการของบุคคล

ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น จากการศึกษาเอกสารท้องถิ่นและงานวิจัย มาประกอบเป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน

ภาพที่ 2.1 การจัดการศึกษาปฐมวัย

ที่มา : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2552

การศึกษาทฤษฎีพัฒนาการมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคลากรทางการศึกษา การจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิต นอกจากนี้การส่งเสริมศักยภาพที่มีในตัวมนุษย์จำเป็นต้องคำนึงถึงช่วงเวลาที่เหมาะสมของแต่ละบุคคล มีนักจิตวิทยาได้ศึกษาพัฒนาการในหลายด้าน ล้วนแต่น่าสนใจทั้งสิ้น ในที่นี้ขอนำเสนอ ทฤษฎีของเพียเจท์ และทฤษฎีของกิลเฮลล์

ทฤษฎีพัฒนาการตามแนวคิดของเพียเจท์

เพียเจท์ นักจิตวิทยาการศึกษาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูที่สำคัญของเด็กปฐมวัยว่า ยังเป็นวัยที่อยู่ในช่วงของวัยที่เริ่มเรียนรู้ภาษาพูด การเข้าใจความหมายต่างๆ ทำทางสื่อความหมาย เรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว แต่ยังไม่สามารถรับรู้เป็นส่วนใหญ่ ความสามารถของเด็กวัยนี้อยู่ในลักษณะจำกัด ดังนั้นเด็กวัยนี้จึงรับรู้สิ่งที่เป็นรูปธรรม แบบตรงๆ คือ ไม่มีการใช้เหตุผลที่ซับซ้อน การเรียนรู้ที่เกิดจากสภาพความเป็นจริงที่จัดขึ้นในศูนย์เด็ก ที่มีความพร้อมในเรื่องของสถานที่ การดูแลอย่างทั่วถึงของครู หรือผู้ดูแล และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม จึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมาก ต่อการเรียนรู้ของเด็กที่อยู่ในศูนย์ให้มีความพร้อมก่อนที่เด็กจะเข้าศึกษาในวัยเรียนต่อไป (พิทยาภรณ์ สิงหากานตพงศ์ และณัฐวรรดา มณีรัตน์, 2554)

ประภาพรรณ เอี่ยมสุภชาติ (อ้างถึงใน พิทยาภรณ์ สิงหากานตพงศ์ และณัฐวรรดา มณีรัตน์, 2554) ได้เสนอแนวทางในการจัดศูนย์เด็กปฐมวัยตามแนวคิดของเพียเจท์ ที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ขนาดของศูนย์ เด็กอายุระหว่าง 3-6 ขวบ เป็นระยะที่ต้องการความเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด ทั้งผู้ที่ปฏิบัติงานดูแลเด็กก็ทำได้ไม่ถนัด และผู้ปฏิบัติงานคนหนึ่งจะรับผิดชอบดูแลเด็กประมาณ 20 คน เป็นอย่างมาก จำนวนเด็กในศูนย์มีความสัมพันธ์กับการบริหารงานในศูนย์ด้วย ศูนย์เด็กที่รับเด็กจำนวนมากยากต่อการดูแลให้ทั่วถึง และอาจเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย ศูนย์เด็กอาจแบ่งออกได้ตามขนาดต่างๆ ดังนี้

- 1.1 ศูนย์เด็กขนาดเล็กมีเด็กประมาณ 40 คน
- 1.2 ศูนย์เด็กขนาดกลางมีเด็กประมาณ 60 คน
- 1.3 ศูนย์เด็กขนาดใหญ่มีเด็กประมาณ 80 คน

2. สถานที่และอาคาร ศูนย์เด็กควรตั้งอยู่ใกล้ชุมชน ใกล้โรงเรียน ใกล้สถานีอนามัย หรือใกล้วัด เพื่อสะดวกในการที่เด็กจะเดินทางไปที่ศูนย์ บริเวณศูนย์ ควรมีสวนที่เด็กจะวิ่งเล่นได้ มีต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงา ขนาดของบริเวณขึ้นอยู่กับขนาดของศูนย์ ศูนย์เด็กขนาดเล็กมีเนื้อที่อย่างน้อยประมาณ 100 ตารางวา ควรมีรั้วรอบบริเวณศูนย์ จัดตกแต่งให้ร่มรื่นสวยงาม อาคารศูนย์เด็กควรเป็นอาคารชั้นเดียว มี

ขนาดใหญ่ตามจำนวนเด็ก อาจสร้างติดพื้นดิน หรือถ้าสร้างสูงกว่าพื้นดินมีบันได บันไดขั้นหนึ่งสูงประมาณ 15 ซม. ควรมีระเบียงยาวตลอดอาคารซึ่งเด็กใช้เป็นที่เล่นในร่มได้หรือกระทำกิจกรรมต่างๆ

3. ห้อง ภายในศูนย์เด็กมีห้องสำหรับปฏิบัติงาน คือ

3.1 ห้องเด็ก เป็นห้องโล่งกว้าง บรรจุเด็กทั้งหมด พื้นห้องเป็นไม้ กระเบื้องยาง หรือซีเมนต์ ตามปกติเด็กจะทำกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ในห้องตั้งแต่กิน เล่น และนอน แต่ถ้าพื้นเป็นซีเมนต์ไม่เหมาะสำหรับเด็กนอน ควรยกพื้นส่วนหนึ่งเป็นไม้สูงประมาณ 1 ฟุต สำหรับใช้เป็นที่นอนหรือจัดกิจกรรม เช่น เล่นนิทานบนยกพื้น นักร้องเพลงและเคาะจังหวะพื้นก็ได้ เวลาเด็กเล่นเป็นกลุ่มเล็กๆ ก็แยกกันเล่นตามมุมห้อง ศูนย์เด็กบางแห่งอาจใช้อาคารเดิมที่เป็นบ้านหรือสำนักงาน จัดห้องเด็กยกมามีขนาดเล็ก เด็กที่อยู่ในห้องควรมีจำนวนให้เหมาะกับเนื้อที่ห้อง สิ่งสำคัญคือจัดห้องให้เด็กอยู่อย่างสบายไม่อึด

3.2 ห้องทำงาน เป็นห้องไม่ใหญ่นัก ใช้เป็นที่ทำงานของผู้ปฏิบัติงานในศูนย์ ใช้สำหรับปรึกษาหารือกันในเรื่องการทำงานและเป็นที่รับแขกผู้ปกครองมาติดต่อด้วย แบ่งส่วนห้องนี้จัดเป็นมุมพยาบาลเล็ก สำหรับเด็กที่ไม่ค่อยสบายได้นอนพักผ่อนต่างหากแต่ถ้าศูนย์มีเด็กมากควรจัดห้องพยาบาลใกล้กับห้องทำงาน เพื่อผู้ปฏิบัติงานจะได้ดูแลได้สะดวก

3.3 ห้องน้ำหรืออาบน้ำ จัดให้เหมาะสมกับเพียงพอกับนักเรียนและรักษาความสะอาดให้ถูกสุขลักษณะ พื้นต้องไม่ลื่น ที่ซิงน้ำสูงประมาณ 50 ซม.

3.4 ห้องส้วม ที่นั่งควรเล็กพอเหมาะกับจำนวนเด็ก 20 คนต่อ 1 ที่ใกล้ๆ ห้องส้วมมีที่ล้างมือ พื้นห้องขัดสะอาดและไม่ลื่น ห้องส้วมควรอยู่ในอาคาร ถ้าอยู่นอกอาคารต้องมีทางเดินที่มีหลังคา

3.5 ห้องพัสดุ ศูนย์เด็กจำเป็นจะต้องมีห้องพัสดุสำหรับเก็บสิ่งของเครื่องใช้ตลอดจนอุปกรณ์ต่างๆ ของเด็ก ซึ่งผู้ปฏิบัติงานจะเบิกมาใช้เป็นคราวๆ ห้องพัสดุถ้าทำชั้นรอบห้องจะสะดวกในการเก็บและหยิบสิ่งของเครื่องใช้

3.6 ห้องครัว เป็นที่สำหรับประกอบอาหารสำหรับเด็กในศูนย์ แม้ว่าศูนย์เด็กบางแห่งไม่ทำอาหารกลางวันให้เด็ก แต่ก็ใช้เป็นห้องเตรียมอาหารว่างและเครื่องดื่มให้เด็ก และใช้เก็บอาหารที่เด็กนำมาจากบ้านเพื่อรับประทานกลางวัน เก็บสิ่งของเครื่องใช้ในการรับประทาน ห้องครัวมีเครื่องครัวและที่ล้างชาม หน้าห้องครัวควรมีที่สำหรับจ่ายอาหารเด็ก

4. ครุภัณฑ์เครื่องใช้เครื่องเล่นในศูนย์ ซึ่งเป็นสำคัญที่ต้องเลือกอย่างเหมาะสมกับวัยของเด็ก โดยคำนึงถึงหลักความปลอดภัยอยู่เสมอ ซึ่งครุภัณฑ์ที่ควรมีอยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดังต่อไปนี้

- 4.1 โต๊ะสำหรับเด็ก
- 4.2 เก้าอี้สำหรับเด็ก
- 4.3 โต๊ะ เก้าอี้ สำหรับผู้ปฏิบัติงาน

- 4.4 กระดานดำประกอบแผ่นป้ายติดฝาผนัง
  - 4.5 ตู้และชั้น สำหรับเก็บอุปกรณ์และเครื่องใช้ประจำตัวเด็ก
  - 4.6 ตู้และชั้น ใส่เอกสารอุปกรณ์ของศูนย์
  - 4.7 ถังผง ควรจัดในห้องเรียนและนอกห้องเรียน
  - 4.8 นาฬิกา
  - 4.9 เครื่องนอน
  - 4.10 เครื่องใช้ประจำตัวเด็ก ผ้าขนหนู ชันน้ำ แป้ง สบู่ แปรงสีฟัน รวบรวมผ้า
  - 4.11 เครื่องรับประทาน ถาดหลุม ถ้วยน้ำ ช้อนส้อม ผ้าเช็ดมือหรือกระดาษเช็ดมือ เขียงหรือ กาน้ำ
  - 4.12 เครื่องใช้สำหรับมุมพยาบาล เติงพยาบาล 1 เติง ยาสามัญประจำบ้าน เครื่อง เวชภัณฑ์
  - 4.13 เครื่องครัว จาน ชาม ถาด หม้อ กระทะ เต้า เหยียง มีด ครก ถังน้ำ ทัพพี
  - 4.14 เครื่องเล่น ตุ๊กตาต่างๆ หม้อข้าวหม้อแกง แท่งไม้รูปทรงต่างๆ รถลาก ลูกบอล ภาพต่อ หนังสือภาพ หุ่นจำลอง เป็นต้น
  - 4.15 วัสดุ กระดาษแข็ง กระดาษร่าง กระดาษสี ดินสอ ดินสอสี ดินสอเทียน สีฝุ่น เป็นต้น
  - 4.16 เครื่องเล่นสนาม ชิงช้า ม้าโยก โคร่งไม้ บ่อทราย อ่างน้ำ รวบรวม ราวไม้
- นอกจากสิ่งที่กล่าวมาแล้ว ศูนย์เด็กควรมี ธงชาติ พระพุทธรูป และพระฉายาลักษณ์

5. บุคลากร ในที่นี้หมายถึงผู้ปฏิบัติงานในศูนย์เด็กเรียกว่า พี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็ก คัดเลือกจากผู้สำเร็จการศึกษาอย่างต่ำชั้นประโยคประถมและอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี โดยมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่มีความกรุณาเมตตา รักเด็ก ใจเย็น สุภาพเรียบร้อย รักความสะอาด และได้ผ่านการอบรมหลักสูตรการเลี้ยงดูเด็ก

ผู้ปฏิบัติงานในศูนย์เด็กมีหน้าที่ เป็นผู้ดำเนินงานของศูนย์ ในด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็ก จัดประสบการณ์และกิจกรรมของเด็กในศูนย์ ปกติผู้ปฏิบัติงานคนหนึ่งดูแลและรับผิดชอบเด็ก 15-20 คน ทำหน้าที่ดูแลอาคารสถานที่ วัสดุ เครื่องใช้ เครื่องเล่น วางแผนงานการเลี้ยงดูทำการเงินและธุรการ ปรับปรุงศูนย์ให้เหมาะสมเป็นสถานที่อบรมเลี้ยงดูเด็ก ควบคุมโภชนาการของเด็ก ผู้ปฏิบัติงานในศูนย์เด็กดูแลและจัดให้เด็กได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์และเพียงพอ ประกอบอาหารสำหรับเด็กในศูนย์ทั้งอาหารกลางวันและอาหารว่าง ผู้เลี้ยงดูเด็กควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

5.1 เป็นผู้ที่มีสุขภาพดี ผู้เลี้ยงดูเด็กต้องเป็นผู้ที่มีร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรงไม่มีโรคติดต่อร้ายแรง สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความ

มั่นคงทางอารมณ์ รู้จักกาลเทศะปรับตัวในสภาวะต่างๆ ไม่เป็นโรคจิต โรคประสาท ดำรงตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและรับผิดชอบ

5.2 มีระดับวุฒิภาวะและบุคลิกลักษณะที่เหมาะสม ผู้เลี้ยงดูเด็กต้องมีความเป็นผู้เพียงพอ และมีความตั้งใจที่จะดูแลเด็ก มีบุคลิกลักษณะที่จะเอื้ออำนวยต่อการทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กได้อย่างเหมาะสม มีจิตใจ รักเด็ก มีความเมตตากรุณา เป็นคนดีมีคุณธรรม เสียสละ มีอารมณ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส ใจเย็น มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความอดทน อดกลั้น พุดคุยกับเด็กอย่างมีความสุข ช่างสังเกต เชื่อมั่นในตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์ กิริยามารยาทเรียบร้อย มีความมุ่งมั่นในการทำงาน รับผิดชอบ คิดและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล กล้าเผชิญปัญหาและความยากลำบาก มีระเบียบวินัย

5.3 เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กหรือมีคุณวุฒิตามข้อกำหนดของหน่วยงานที่จัดบริการดูแลเด็ก

5.4 การพัฒนาตนเองของผู้เลี้ยงดูเด็ก ผู้เลี้ยงดูเด็กต้องสนใจใฝ่หาความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีพัฒนาการตามแนวคิดของกิเซลล์

กิเซลล์ เป็นนักจิตวิทยาคนแรกที่กล่าวว่า การมีวัยเด็กที่ยาวนานเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชีวิต และสะสมความรู้ความสะสมความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ ทั้งศักยภาพส่วนบุคคลและศึกษาแนวทางการปรับตัวและประกอบอาชีพ

อาร์โนล กิเซลล์ Gesell (1880 – 1961) มีความเชื่อว่า ความพร้อมทางกายกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมขึ้น เช่น เด็กจะพูดได้ก็ต่อเมื่อมีความพร้อมด้านกล้ามเนื้อปาก เป็นต้น ดังนั้นการเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อร่างกายมีความพร้อมหรือมีวุฒิภาวะเท่านั้น หากร่างกายยังไม่พร้อมหรือยังไม่มีความพร้อมเพื่อการฝึกฝนหรือการเรียนรู้ย่อมไม่มีประโยชน์ แต่จะเป็นการเสียเวลาโดยใช่เหตุ ทฤษฎีของกิเซลล์ได้นำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาถึงการจัดกิจกรรม รวมทั้งการจัดการเรียนรู้และประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก ควรจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความพร้อมของเด็ก การบังคับให้เรียนหรือเร่งรัดให้ฝึกฝนในขณะที่ยังไม่พร้อมจะทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เพราะเด็กยังไม่พร้อม การเร่งฝึกฝนหรือให้เรียนรู้ในสิ่งที่ย่อมเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากและต้องใช้เวลาที่ยาวนานและอาจมีผลข้างเคียงด้านความรู้สึกที่มีต่อสิ่งที่เรียนหรือผู้สอน แต่ถ้าเด็กมีความพร้อมสำหรับการฝึกฝนในเรื่องนั้นๆ ย่อมทำให้ง่ายและใช้เวลา น้อยเด็กก็จะมีมีความสุขที่จะเรียน อาจสรุปได้ว่า การให้เด็กเร่งเรียนก่อนที่จะพร้อมเป็นการเสียเวลาโดยไม่จำเป็น นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างความเครียดกับเด็กอีกด้วย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

หม่อมดุษฎี บริพัตร ณอยุธยา ได้บรรยายในโครงการเสวนาและอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “LITTLE ASEAN: ปฐมวัยเปิดสู่อาเซียน” ในหัวข้อ การนำนโยบายการศึกษาอาเซียนสู่การปฏิบัติในชั้นเรียนผ่านกิจกรรม เพลงดนตรี การเคลื่อนไหว และนิทาน “การเตรียมครูไทยให้เด็กอนุบาลเรียนรู้ภาษาอังกฤษ” จัดโดย นิสิตดุษฎีบัณฑิตและมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตร สุนทรและการสอน คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 2 สิงหาคม 2555 ว่า

“การเตรียมครูไทยให้สามารถสอนภาษาอังกฤษได้ นั้นเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะครูเป็นผู้จัดการเรียนรู้ให้เด็กมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ภาษา โดยธรรมชาติเด็กสามารถที่จะเรียนรู้ภาษาได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ การจัดประสบการณ์ด้านภาษา เช่น การให้เด็กได้ฟังภาษา มี การสนทนาพูดคุย การเล่านิทาน การฟังบทกลอน บทเพลง ได้เห็นได้คุ้นเคยกับตัวอักษร บัตรภาพ บัตรคำ เด็กปฐมวัยเรียนรู้ภาษาแบบองค์รวม เด็กจะจดจำเป็นภาพ แม้เด็กจะยังไม่สามารถสะกดคำหรืออ่านได้แบบผู้ใหญ่ แต่เมื่อเด็กมีความคุ้นเคย ได้เห็น ได้สัมผัสอย่างสม่ำเสมอ เขาจะเรียนรู้และซึมซับภาษาได้ การให้ประสบการณ์ที่เหมาะสมและมีความสม่ำเสมอจะทำให้เด็กมีโอกาสพัฒนาภาษาที่ดีกว่าเดิม

การสอนภาษาอังกฤษให้กับเด็กนั้น ครูผู้สอนแม้ไม่จบการศึกษาด้านภาษาอังกฤษโดยตรง แต่ถ้ารู้หลักการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาภาษาให้กับเด็กและมีการปฏิบัติอย่างถูกต้องก็จะสามารถส่งเสริมให้เด็กมีทักษะทางภาษาอังกฤษที่ดีได้เช่นกัน เพียงแต่ครูมีความตั้งใจจริงและมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพราะภาษาเป็นเรื่องของทักษะ การใช้เป็นประจำในชีวิตประจำวันจะส่งผลให้เด็กมีความคุ้นเคย และสามารถสื่อสารได้ การพัฒนาภาษาอังกฤษสำหรับเด็กหรือผู้ใหญ่มีแนวทาง ดังนี้

1. การสะสมคลังคำศัพท์ให้ได้มากที่สุด โดยเน้นคำศัพท์ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องใช้ส่วนตัว เครื่องใช้ในบ้าน บุคคลใกล้ตัว สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ชุมชน เป็นต้น การสั่งสมคำศัพท์นับเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้ภาษา เพราะในการสื่อสารทุกรูปแบบเด็กจะใช้คลังคำศัพท์ที่ได้สะสมไว้ ทำให้การสื่อสารเป็นไปได้อย่างดียิ่งขึ้น

2. การสอนโดยให้เด็กเรียนรู้คำผ่านประสาทสัมผัสที่หลากหลาย เช่น ทั้งจากการฟัง การดูแผ่นภาพ การเห็นคำศัพท์ที่คุ้นเคยบ่อยครั้ง การเรียนรู้ของเด็กนั้นควรยึดหลักการเรียนรู้ตามแนวมอนเตสซอรี คือ เน้น การย้ำ ซ้ำ ทวน ให้เด็กได้เรียนรู้อย่างสม่ำเสมอผ่านประสาทสัมผัสที่หลากหลาย เด็กจะสามารถจดจำ และเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี การเรียนรู้ของเด็กไม่ควรจำกัดเพียงประสาทสัมผัสอย่างเดียว การได้เรียนรู้ต้องผ่านประสาทสัมผัสที่หลากหลายจะทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งมากกว่า

3. การใช้กลยุทธ์ด้านดนตรี การเคลื่อนไหวเชิงพลศึกษา เชิงละคร เชิงนาฏศิลป์ โดยการผ่านบทเพลง นิทาน เป็นต้น เน้นการให้เด็กใช้กิจกรรมทางกายผสมกับการเรียนรู้ภาษา จะทำให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างมีความหมาย เกิดความสนุกสนาน เกิดการเรียนรู้ที่เป็นสุข มีเจตคติที่ดีต่อภาษา การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางกายเป็นการเรียนรู้ที่กลมกลืนเหมาะสมกับเด็กปฐมวัยเพราะเด็กวัยนี้มีพัฒนาการทางกายที่เติบโตอย่างรวดเร็ว”

การเตรียมความพร้อมการบริหารจัดการในชั้นเรียน

ความพร้อมในการบริหารจัดการในชั้นเรียน หมายถึง การจัดการบริหารชั้นเรียนในการเรียนการสอน มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้ (Downing & Thackray, 1971, pp. 14-16)

1. องค์ประกอบทางกายภาพ (Physical Factors) ความพร้อมทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคม เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมด้านอาคาร สถานที่ สื่อ วัสดุอุปกรณ์และแหล่งความรู้ที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ และการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของผู้เรียน โดยเน้นความสะดวกสบาย สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระ มีเครื่องมือและแหล่งความรู้ สอดคล้องกับกิจกรรมและความต้องการสำหรับการจัดบรรยากาศทางกายภาพที่ส่งเสริมการเรียนรู้

2. องค์ประกอบด้านสติปัญญา (Intellectual Factors) องค์ประกอบที่สำคัญของความพร้อมหรือพัฒนาการด้านสติปัญญา ประกอบไปด้วยความสามารถในการรับรู้ ความสามารถในการจำแนกภาพ และเสียง ความสามารถในการรับรู้ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการแยกแยะ การเห็น การฟัง และสามารถในการตัดสินใจและคิดแก้ปัญหาความสามารถทางสติปัญญาในการนำความรู้และทักษะต่างๆ ที่ได้รับจากการศึกษา การฝึกอบรม การดูงาน การค้นคว้าจากตำราเอกสารวิชาการต่างๆ

3. องค์ประกอบทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Factors) ได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจ ความพอเพียง โอกาสในการหาประสบการณ์ทางสังคม

4. องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ แรงจูงใจและบุคลิกภาพ (Emotional Factors, Motivation and Personality Factors) ได้แก่ ความมั่นคงทางอารมณ์ จิตใจและความต้องการที่จะเรียนรู้

เด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้ดีจากการลงมือปฏิบัติ ได้สัมผัส ได้ทดลอง และได้คิดแก้ปัญหา กิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูจัดต้องมีความหลากหลายและใช้เวลาแก่เด็กมากพอ โดยเฉพาะเด็กปฐมวัย ซึ่งมีประสบการณ์ต้นทุนน้อย พัฒนาการทางปัญญายังไม่เป็นนามธรรม ครูต้องให้เด็กมีการสะสมประสบการณ์ต้นทุนด้วยตัวเด็กเอง โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เด็กสามารถสัมผัสได้ คิดค้นหาคำตอบได้ด้วยตัวเอง แมคกี และ พาโชด (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2547: 13 ; อ้างอิงจาก McKee ; & Pacioek, 1989: 91 – 93) นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2546) กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้หลักในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3 – 5 ปี ในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมีหลักการแนวทางในการจัดการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

1. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือ เหมาะกับอายุ วุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

2. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3. จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะ และสาระการเรียนรู้

4. จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอความคิด โดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

5. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆ กัน

6. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

7. จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

8. จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้น ในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

9. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผนการสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

10. จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน และแนวทางการจัดประสบการณ์ ดังนี้

10.1 หลักการจัดประสบการณ์

10.1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง

10.1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่าง ระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

10.1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต

10.1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

10.1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

10.2 แนวทางการจัดประสบการณ์

10.2.1 จัดประสบการณ์ในสอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุวุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

10.2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้สู่ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

10.2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะ และสาระการเรียนรู้

10.2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอความคิด โดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

10.2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่างๆ กัน

10.2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

10.2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

10.2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

10.2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

10.2.10 จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

10.3 การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไรเมื่อใดและอย่างไร การจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของหลักกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

10.3.1 หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

10.3.1.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

10.3.1.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเด็กและกลุ่มใหญ่ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

10.3.1.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40 – 60 นาที

10.3.1.4 กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลังจัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยจนเกินไป

10.3.2 ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวันต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้

10.3.2.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้วัยวะต่างๆ จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะ

10.3.2.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับช้อนส้อม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

10.3.2.3 การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเองรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัด เมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

10.3.2.4 การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะที่ดีแสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน

อย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของ ส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

10.3.2.5 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอดสังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนา อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็กค้นคว้าจากแหล่ง ข้อมูลต่างๆ ทดลอง ศึกษาออกสถานที่ ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำ กิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

10.3.2.6 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสารถ่ายทอด ความรู้สึก ความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษา ให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน และบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสม กับเด็กเป็นสำคัญ

10.3.2.7 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้ พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กเล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่างๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่น ก่อสร้างสิ่งต่างๆ เช่น แท่งไม้ รูปทรงต่างๆ ฯลฯ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539) ได้เสนอกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็ก ก่อนประถมศึกษาที่ครูควรจัดให้เด็กเป็นประจำทุกวัน คือ

1. กิจกรรมเสรี หมายถึง กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามมุมเล่นมุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมบทบาทสมมติ มุมหมอ มุมร้านค้า มุมวิทยาศาสตร์ หรือมุมธรรมชาติศึกษา มุมเล่นน้ำ หรือมุมเล่นทราย

2. กิจกรรมสร้างสรรค์ หมายถึง กิจกรรมที่ช่วยพัฒนาให้เด็กแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยใช้ศิลปะและการประดิษฐ์เป็นเครื่องมือ ได้แก่ การวาดภาพพระบายสี การเล่น สี การพับ ฉีก ตัด ปะ การปั้น การประดิษฐ์เศษวัสดุ

3. กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมในวงกลม หรือกิจกรรมกลุ่มที่มีโอกาสฟัง พูด คิด และปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดในเรื่องที่เรียน ได้แก่ การสนทนา อภิปรายซักถาม การเล่านิทาน การเล่นบทบาทสมมติ การร้องเพลง การเล่นเกม การท่องคำคล้องจอง การศึกษาออกสถานที่

4. กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็กการทำงานประสานสัมพันธ์ของอวัยวะต่างๆ ช่วยให้เด็กร่างกายแข็งแรง อารมณ์แจ่มใส ได้แก่ การเล่นเครื่องเล่นสนาม การเล่นน้ำ เล่นทราย ถีบจักรยาน เล่นเกม

5. กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ หมายถึง กิจกรรมที่ทำให้มีการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายตามจังหวะอย่างอิสระ โดยใช้เสียงเพลง การเคาะจังหวะ เพื่อให้เด็กมีจินตนาการ ความสร้างสรรค์ ได้แก่ การร้องเพลง คำคล้องจอง การเคลื่อนไหวตามความคิดสร้างสรรค์

6. เกมการศึกษา เป็นเกมการเล่นที่มีกฎกติกาต่างๆ เพื่อฝึกการสังเกตพัฒนากระบวนการคิด การเกิดความคิดรวบยอด โดยเด็กเล่นคนเดียว หรือเล่นเป็นกลุ่ม ได้แก่ เกมจับคู่ เกมแยกประเภท จัดหมวดหมู่ เกมเรียงลำดับ เกมการสังเกต รายละเอียดของภาพ เกมหาความสัมพันธ์ จากการทำกล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนปฐมวัยเป็นการจัดประสบการณ์ต่างๆ สอดคล้องกับบุคลา ต้นติผลาชีวะ (2547: 12 – 13) ซึ่งกล่าวว่า การเรียนการสอน สำหรับเด็กปฐมวัย ไม่ใช่การอ่าน คัด เขียน และคิดเลข เพราะการสอนเช่นนั้น เป็นการเร่งพัฒนาการเด็กให้เร็วไปกว่าธรรมชาติ โดยธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กจะเป็นไปอย่างต่อเนื่องจากง่ายไปสู่ความซับซ้อนพัฒนาการของเด็กแต่ละคนมีอัตราแตกต่างกันในแต่ละด้าน ประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากบ้านหรือครูที่จัดขึ้นจะทำให้เด็กเรียนรู้ข้อความรู้ด้วยการซึมซับ ประสบการณ์จากการพูดการฟัง การสังเกต และการใช้ความคิดขณะทำกิจกรรมและสัมผัส กิจกรรมที่เด็กได้รับนั้นต้องสอดคล้องกับระดับพัฒนาการของเด็กด้วย (หฤทัย อรุณศิริ, 2551)

สรุปได้ว่า เด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้ดีจากการลงมือปฏิบัติ ได้สัมผัส ได้ทดลอง และได้คิดแก้ปัญหา กิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูจัดต้องมีความหลากหลายและให้เวลาแก่เด็กมากพอ เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา

รูปแบบการเรียนการสอน

ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการสอน (Model of Teaching/Teaching Model) และรูปแบบการเรียนการสอนหรือรูปแบบการจัดการเรียนการสอน (Instructional Model/Teaching-Learning Model) คำว่า รูปแบบการสอน มีผู้อธิบายไว้ดังนี้

รูปแบบการสอน หมายถึง แบบหรือแผนของการสอน รูปแบบการสอนแบบหนึ่งจะมีจุดเน้นที่เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง รูปแบบการสอนแต่ละรูปแบบจึงอาจมีจุดหมายที่แตกต่างกัน

รูปแบบการสอน หมายถึง แผนหรือแบบซึ่งสามารถใช้ในการสอนในห้องเรียน หรือสอนพิเศษเป็นกลุ่มย่อย หรือ เพื่อจัดสื่อการสอน ซึ่งรวมถึง หนังสือ ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และหลักสูตรรายวิชา รูปแบบ การสอนแต่ละรูปแบบจะเป็นแนวในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้นักเรียนบรรลุ วัตถุประสงค์ตามที่รูปแบบนั้นๆ กำหนด

รูปแบบการสอน หมายถึง แผนแสดงการเรียนการสอน สำหรับนำไปใช้สอนในห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด แผนดังกล่าวจะแสดงถึงลำดับความสอดคล้องกัน ภายใต้หลักการของแนวคิดพื้นฐานเดียวกัน องค์ประกอบทั้งหลายได้แก่ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา และทักษะที่ต้องการสอน ยุทธศาสตร์การสอน วิธีการสอน กระบวนการสอน ขั้นตอน และกิจกรรมการสอน และการวัดและประเมินผล (รัตนา สิงห์กุล, 2547)

Joyce, Weil and Calhoun (2004) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการสอนไว้ว่า เป็นแบบแผน ซึ่งสามารถใช้เพื่อการสอนในห้องเรียนตรง หรือการสอนเป็นกลุ่มย่อยเพื่อจัดสื่อการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งรวมทั้งหนังสือ ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และหลักสูตรรายวิชาแต่ละรูปแบบ จะให้แนวทางในการออกแบบที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่างกัน

Saylor, Alexander and Lewis (1981) กล่าวว่า รูปแบบการสอน (Teaching model) หมายถึงแบบหรือแผน (Pattern) ของการสอนที่มีการจัดกระทำพฤติกรรมขึ้นจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีความแตกต่างกันเพื่อจุดหมายหรือจุดเน้นเฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของรูปแบบการสอนพอสรุป ได้ว่า รูปแบบการสอน หมายถึงแบบหรือแผน หรือโครงสร้างที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของรูปแบบ

องค์ประกอบของรูปแบบการสอน

นักวิชาการทางด้านการศึกษาได้นำเสนอรูปแบบการสอนไว้มากมายและมีความหลากหลาย แต่โดยทั่วไปแล้วมีสิ่งที่เป็นจุดร่วมกันอยู่คือ การกำหนดเป้าหมายของ การเรียน เนื้อหา กิจกรรมการเรียน การสอน การวัดและการประเมินผล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

Dick and Carey (1996) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการจัด การเรียนการสอนไว้อย่างน่าสนใจ 2 ประการคือ

1. การกำหนดเป้าหมายของการเรียนการสอน การกำหนดเป้าหมายนั้นเปรียบเสมือนกับเป็นการตั้งความหวัง หรือความคาดหวังว่าเมื่อผู้เรียนเรียนจบแล้วผู้เรียน จะมีคุณลักษณะเช่นไร
2. การวิเคราะห์เป้าหมายการเรียนการสอน เป็นการพิจารณาถึงความสามารถของผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบไปแล้วว่าจะต้องมีความสามารถอะไรบ้าง ด้านใดบ้าง มีทักษะและพฤติกรรมเช่นไร

ส่วน Joyce, Weil and Calhoun (2004) ได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอน โดยเริ่มจากการนำเสนอภาพเหตุการณ์ในชั้นเรียน เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียน การสอนแต่ละแบบที่มีความหลากหลายกันออกไป ซึ่งแต่ละแบบนี้ก็มีองค์ประกอบร่วมกัน ดังนี้คือ

ส่วนที่ 1 จะกล่าวถึงที่มาของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน (Orientation to the model) ซึ่งประกอบไปด้วย เป้าหมาย ข้อตกลงเบื้องต้น หลักการ มโนทัศน์ที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการเรียนการสอน

ส่วนที่ 2 กล่าวว่ารูปแบบของการจัดการเรียนการสอนนั้น (The model of teaching) แยกย่อยออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

1. ขั้นตอนของรูปแบบ (Syntax หรือ Phases) เป็นการจัดเรียงตามลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้นๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนการสอนแตกต่างกัน

2. ระบบสังคม (Social system) คือการอธิบายถึงบทบาทของผู้สอน ผู้เรียน และความสัมพันธ์ซึ่งกันและการในแต่ละรูปแบบ บทบาท ของผู้สอนจะแตกต่างกันไป ในแต่ละรูปแบบการสอน

3. หลักการแสดงการโต้ตอบ (Principle of reaction) เป็นการบอกวิธีการที่ผู้สอนจะตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ อาจเป็นการให้รางวัล พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การสร้างบรรยากาศอิสระและไม่มีการประเมินว่าถูกหรือผิด

4. ระบบการสนับสนุน (Support system) เป็นการบอกเงื่อนไขหรือสิ่งจำเป็นในการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผล เช่น การสอนฝึกทักษะ ผู้เรียนจะต้องได้ฝึกการทำงานในสถานที่ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ฝึกต้องใกล้เคียงกับสภาพการทำงานจริงๆ

ส่วนที่ 3 การนำไปใช้ (Application) เป็นการแนะนำและให้ข้อสังเกต การใช้รูปแบบการเรียนการสอนนั้น เช่น จะใช้กับเนื้อหาประเภทใด ผู้เรียนระดับใดจึงจะมีความเหมาะสมมากที่สุด

ส่วนที่ 4 ผลที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม (Instructional and nurture effects) เป็นแนวทางที่จะบอกว่ารูปแบบการเรียนการสอนแต่ละรูปแบบที่นำมาใช้นั้นจะเกิดผลอย่างไรบ้างกับผู้เรียน โดยอาจคำนึงถึงผลทางตรงได้แก่ แนวทางการจัดการเรียนการสอน ส่วนทางอ้อมคือสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เกิดขึ้น

รูปแบบการสอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในบริบทอื่นๆ ได้อีกมากมาย ตัวอย่าง เช่น รูปแบบการเรียนการสอนที่เป็นสากล ซึ่ง รองศาสตราจารย์ ดร. ทิศนา ขัมมณี ได้ทำการจัดหมวดหมู่ของรูปแบบการสอนตามลักษณะวัตถุประสงค์เฉพาะ หรือตามเจตนารมณ์ของรูปแบบ ไว้ 5 กลุ่ม ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain)
2. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (affective domain)
3. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (psycho-motor domain)
4. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (process skill)
5. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ (integration)

ด้วยเหตุนี้การเตรียมความพร้อมด้านการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัยจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยผู้ที่มีส่วนสำคัญที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับเด็กปฐมวัยคือครูผู้ดูแลเด็ก ซึ่งครูผู้ดูแลเด็กจะต้องมีความตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทและหน้าที่นี้ โดยการเตรียมความพร้อมของตนเองในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กปฐมวัย เพราะโลกยุคโลกาภิวัตน์นี้มีความเปลี่ยนแปลงทุกด้านอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับ เยาวพา เดชะคุปต์ และคณะ (2552) ได้กล่าวถึง การพัฒนาครูปฐมวัย เป็นปัจจัยสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเฉพาะการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาครูปฐมวัยเป็นการสร้างจิตและวิญญาณแห่งความเป็นครู ให้มีจิตสำนึกรักอุดมการณ์ ศรัทธาในอาชีพ มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ เสียสละ มีวินัย และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องจะส่งผลถึงคุณภาพงานของครู และส่งต่อไปยังเด็กปฐมวัย เพราะเด็กปฐมวัยในวันนี้จะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้าและจะต้องเป็นกำลังอันสำคัญของประเทศชาติ ที่จะต้องแข่งขันกับประเทศอื่นในโลก และหากเด็กปฐมวัยได้รับการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจากครูผู้ดูแลเด็ก ย่อมจะมีโอกาสสูงที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถ และช่วยนำพาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความพร้อม

ปิยนันท์ แซ่จิว ผู้ดูแลเด็กดีเด่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดกรมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในหัวข้อ “บทบาทหน้าที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัยสู่พลเมืองอาเซียน” ในโครงการเสวนาและอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง LITTLE ASEAN: ปฐมวัยเปิดสู่อาเซียน จัดโดย นิสิตดุขฎฐิบัณฑิตและมหาบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตรและสอน คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 2 สิงหาคม 2555 ว่า

“ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสถานศึกษาการศึกษาปฐมวัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสถานศึกษาที่สำคัญยิ่งต่อการสร้างรากฐานเด็กปฐมวัยสู่พลเมืองอาเซียนอย่างมีศักยภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างตามภูมิภาคสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันสิ่งสำคัญยิ่งคือ ผู้บริหารท้องถิ่น ครูผู้ดูแลเด็กบุคลากรทางการศึกษา ให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสู่พลเมือง

อาเซียนโดยนำพาวัฒนธรรมที่หลากหลายวัฒนธรรมนำมาจัดกระบวนการเรียนการสอนสร้างความคุ้นเคยให้เด็กสู่ออาเซียนโดยบูรณาการด้วยวิธีการดังนี้

1. วิธีการการจัดสภาพห้องเรียนสู่พลเมืองอาเซียน ในแต่ละมุมให้เด็กเกิดการเรียนรู้โดยผ่านการเล่นสู่การเรียนรู้ เช่นมุมบ้านบทบาทสมมติ นำสื่อผ่านานาชาติมาจัดวางไว้ให้เด็กได้เรียนรู้ นำหุ่นการแต่งกาย 10 ประเทศ สร้างความคุ้นเคยให้กับเด็ก ธงชาติประจำประเทศ มุมวิทยาศาสตร์นำอาหารจำลอง ดอกไม้ประจำชาติ แผนที่ สถานที่จำลอง โทรศัพท์จำลอง มุมไม้บล็อก รถจำลอง รถไฟ เครื่องบินเรือ ให้เด็กเล่นตามความคิดจินตนาการเด็กคุ้นเคยกับการเข้าสู่พลเมืองอาเซียน มุมดนตรีสร้างสรรค์ นำอุปกรณ์ของพื้นบ้านแต่ละวัฒนธรรมนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องดนตรีที่หลากหลายแบบให้ตรงกับวัฒนธรรม 10 ประเทศ

2. วิธีการจัดกิจกรรมสร้างความคุ้นเคยเด็กปฐมวัยสู่ออาเซียน ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสู่พลเมืองอาเซียนนั้นมีวิธีการจัดแบบบูรณาการหลากหลายวิธี เช่น การทำชิ้นงานจากเศษวัสดุเหลือใช้มาประดิษฐ์เป็นดอกไม้ประจำชาติ ประดิษฐ์เครื่องบิน รถ เรือ ให้เด็กเล่าจากแผนที่แต่ละประเทศเล่าตามจินตนาการของเด็ก ประดิษฐ์หุ่นนานาชาติการประดิษฐ์สิ่งต่างๆ จะทำให้เด็กคุ้นเคยกับการเข้าสู่อาเซียนโดยผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองโดยที่ครูไม่ต้องบังคับให้เด็กเรียนด้วยการบอกจากครูผู้เดียวเด็กปฐมวัยจะเกิดการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติทุกๆวัน จัดกิจกรรมการค้าขายโดยนำผู้ปกครองให้มีส่วนร่วมซึ่งท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นมีผู้ปกครองที่เป็นชาวต่างชาติเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้โดยการสื่อสารโดยผ่านกิจกรรมเด็กปฐมวัยจะเรียนรู้ได้เร็ว

3. วิธีการสื่อสารภาษา English กับเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสร้างความคุ้นเคยสู่พลเมืองอาเซียนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง สามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนได้หลากหลายวิธีดังนี้ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดโครงการสื่อสารภาษาต่างประเทศทุกวัน โดยคุณครูทักทายเด็กๆด้วยคำที่ง่ายๆ เช่น Good morning Good afternoon Good evening How are you How are you today welcome Good bye ให้เด็กเกิดทักษะการสื่อสารกับชาวต่างชาติที่อยู่ในท้องถิ่น เช่นผู้ปกครอง หรือชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน ให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมทักษะภาษาของเด็ก คุณครูพูดคำศัพท์ที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กเกี่ยวกับร่างกาย สี วัน เดือน สัตว์ อาหาร อุปกรณ์ต่างๆในการใช้ชีวิตประจำวัน

ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในสถานศึกษาการเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัยสู่ออาเซียน วัฒนธรรมแต่ละชาติมีความหลากหลายดังนั้นเด็กเกิดความสับสนในช่วงแรกๆ ภาษาของเด็กแต่ละท้องถิ่นมีภาษาถิ่นที่ใช้ประจำวันในถิ่นนั้นๆ จะทำให้เด็กสับสน ครูผู้สอนขาดทักษะการสื่อสารภาษา English และไม่มีความมั่นใจในการที่จะสื่อสารกับเด็ก

4. วิธีการแก้ปัญหาในสถานศึกษาการเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัยสู่ออาเซียน ผู้บริหารให้การสนับสนุนการเตรียมความพร้อมสู่ออาเซียนอย่างจริงจัง ครูผู้สอนฝึกทักษะภาษาต่างประเทศอย่างมั่นใจในการสื่อสารกับเด็ก ครูผู้สอนศึกษาวิธีการเทคนิคต่างๆ ที่จะนำมาจัดกระบวนการเรียนการสอนให้เด็กอย่างถูกต้อง ครูผู้สอนยึดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยโดยดูคุณภาพของเด็กปฐมวัยเป็นหลัก เด็กปฐมวัยคือเทวดาน้อยที่ครูสามารถสร้างรากฐานให้เด็กเจริญงอกงามสู่พลเมืองอาเซียนได้อย่างมีศักยภาพ”

คำว่า “พร้อม” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า ครบถ้วน ส่วนคำว่า “ความพร้อม” มีความหมายว่า ความครบครัน หรือมีทุกอย่างครบแล้ว

นฤมล สุวรรณคา 2554 ได้สรุปความหมายของความพร้อม หมายถึง สภาพของบุคคลที่มีวุฒิภาวะ แรงจูงใจและประสบการณ์เดิมพอที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้สะดวก ส่วนความหมายของคำว่า “การเตรียมความพร้อม” หมายถึง การเตรียมตัวเองก่อนกระทำการหรือทำงานที่จะทำหรือได้รับมอบหมาย เป็นการทำความเข้าใจในงานที่จะทำ ศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับงานและหน่วยงานที่จะเข้าร่วมปฏิบัติในทุกๆ ด้าน รวมทั้งกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ถ้ามีการศึกษาเตรียมการรัดกุมมาก มีความเข้าใจกับระบบและงานมาก ก็จะมีความพร้อมมาก

เฉลิมพล จิตติวัฒน์พงศ์ (2548) ได้สรุปความหมายของความพร้อม หมายถึง สภาพหรือลักษณะของตัวบุคคลที่ดีผลมาจากการเตรียมการเป็นอย่างดี ซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะ การได้รับการอบรม ตลอดจนความสนใจหรือแรงจูง ดังนี้

1. ความพร้อมทางด้านปัจจัย

ความพร้อมด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการ ได้แก่

- ความพร้อมของบุคลากร หมายถึง ผู้บริหาร และบุคลากรอื่นมีเพียงพอแล้ว คุณภาพเหมาะสมกับงานที่ปฏิบัติ

- ความพร้อมของอาคารสถานที่ ได้แก่ การที่โรงเรียนมีอาคารสถานที่สำหรับการจัดการเรียนการสอนเพียงพอและเหมาะสม

- ความพร้อมของวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ การที่โรงเรียนมีวัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนสื่อการเรียนการสอนเพียงพอเหมาะสม

2. ความพร้อมด้านกระบวนการ

ความพร้อมด้านกระบวนการที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการ ได้แก่

- การบริหารจัดการภายในโรงเรียน ต้องประกอบด้วย ระบบงานโครงสร้างการบริการวางแผนและการดำเนินงาน ตลอดจนการประสานงานระหว่างฝ่ายต่างๆ ภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อให้เกิดการจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามภาระหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

- การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ประกอบด้วย การวางแผนการจัดการเรียนการสอน การดำเนินการสอน ตลอดจนการวัดประเมินผลนักเรียนอย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ

3. ความพร้อมทางด้านสภาพแวดล้อม

ความพร้อมทางด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการ ได้แก่ ความพร้อมทางด้านสภาพเศรษฐกิจสังคมรอบๆ โรงเรียน ตลอดจนความร่วมมือของผู้ปกครองและชุมชนที่มีต่อ

โรงเรียนการจัดเตรียมความพร้อมภายในโรงเรียนอย่างเหมาะสม (คนและทรัพยากรการบริหาร) จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนได้อย่างมาก โดยไม่ต้องพึ่งพาหรือเพิ่มทรัพยากรภายนอกมากนัก ดังนั้นการพยายามเพิ่มประสิทธิภาพ การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ควรมุ่งเป้าไปที่การพัฒนาความพร้อมภายในโรงเรียนอันดับแรก ซึ่งความพยายามดังกล่าวจะขึ้นอยู่กับบุคลากรของโรงเรียน คือ ผู้บริหารและครู ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพความพร้อมของโรงเรียนจึงควรมุ่งพัฒนาผู้บริหารและครูเป็นเบื้องต้น เป็นต้น

บัณฑูรย์ ธิแก้ว (2549) ได้กล่าวถึงความพร้อม 3 ด้าน (Three Prompts) ประกอบด้วย

1. ความพร้อมคิด (Intellectual Prompts) คือ

- คิดค้นผู้อื่นเป็นความสามารถที่จะเรียนรู้ สิ่งต่างๆ ตามคำสอนของผู้อื่นและเข้าใจในหลักการและเหตุผลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสามารถทำความเข้าใจนั้นๆ ไปปฏิบัติได้
- คิดได้ด้วยตนเองเป็นความสามารถที่จะพัฒนา ความคิดของตนเอง ดังอย่างต่อเนื่อง เพื่อความเป็นผู้รู้จักคิดพิจารณาและหาเหตุผลได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ
- คิดอย่างสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการพัฒนาความคิดสู่ความเป็นเลิศในด้านต่างๆ กล่าวคือ เป็นความสามารถในการคิดแสวงหา เพื่อสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ

2. ความพร้อมทำ (Action Prompts) ประกอบด้วย

- ทำอย่างมีระเบียบ แบบแผน มีวินัย เป็นความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะต่างๆ ของตนได้อย่างแบบแผนและสัมพันธ์กันสภาพแวดล้อมทางสังคม
- ทำอย่างรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ ไม่ประมาทเป็นความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างทันท่วงที สมองตอบสนองต่อเหตุการณ์
- ทำอย่างมีการพัฒนา และต่อเนื่องจนเกิดทักษะเป็นความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการเผชิญปัญหา อุปสรรค ความยากลำบากต่างๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาศักยภาพของตนทั้งกายและใจ

3. ความพร้อมรอบตัว (Environment prompts) เป็นความสามารถที่ใช้ประโยชน์ต่างๆ จากสภาพแวดล้อมรอบตัวและสังคม รวมถึงบุคคลล้อมรอบ โดยคำนึงถึงทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

ดังนั้นความพร้อมจึง หมายถึง การเตรียมความพร้อมเป็นการเตรียมตัวเตรียมการหรือเตรียมความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ สมอง ความรู้ ทักษะ สำหรับปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีองค์ประกอบแห่งความพร้อมได้แก่

- ความพร้อมทางร่างกาย ได้แก่ การมีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง มีความพร้อมด้านร่างกายในการที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วง

- ความพร้อมทางสมอง ได้แก่ มีสติปัญญา ความรู้ที่แสดงว่ามีความสามารถเรียนรู้ได้ส่งผลต่อการปฏิบัติงานหรือไม่
- ความพร้อมในด้านอารมณ์ ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นและความเชื่อที่มีต่อสิ่งเร้าที่เกิดขึ้น คือการยอมรับจากสังคม ลักษณะของงานที่ปฏิบัติความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ผู้รับบริการ และครอบครัว ความก้าวหน้าในอาชีพการงาน
- ความพร้อมในด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดความพร้อมในการปฏิบัติงาน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง

ความหมายของคำว่าครู ตามพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 ครู หมายถึงบุคคล ซึ่งประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาปฐมวัยทั้งของภาครัฐและเอกชน ครูเป็นบุคคลสำคัญที่จะสร้างเด็กให้มีลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการสอนและปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างถูกต้องตามหลักการ เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นคนเก่ง ดี มีความสุข มีคุณธรรมและ จริยธรรม การที่ครูจะพัฒนานักเรียนให้มีลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวได้ ครูจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็น ผู้ที่มีอุดมการณ์ มีใจรักในการสอน ใฝ่หาความรู้ มีความชำนาญในการสอน ยิ่งในปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการสื่อ ทำให้วิทยาการต่างๆ ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ครูต้องมีการปรับตัวและพัฒนาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านั้น เพื่อพัฒนานักเรียนให้ไปสู่จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา แต่ถ้าครูขาดการพัฒนาตนเอง ครูก็ไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาได้เลย ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาตนเอง ดังนี้

แสวง สารละสิทธิ์ (2535: 2) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาตนเองไว้ว่า การพัฒนาตนเอง หมายถึง การนำเอาศักยภาพของตนที่มีอยู่มาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น เจริญงอกงามขึ้นในทุกๆ ด้าน โดยการกระทำของตนเอง

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2543: 145) กล่าวว่า การพัฒนาตนเอง คือ การสร้างความเป็นคนใหม่ในตนเองให้มีสุขภาพกายที่แข็งแรง สุขภาพจิตที่ดี มีทักษะกำลังใจ มีจุดมุ่งหมายของชีวิตและเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป

ราตรี พัฒนรังสรรค์ (2544: 96) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาตนเอง เป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลให้ดีขึ้น ทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ ให้กลายเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ จะนำมาซึ่งความสุข ความเจริญสู่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ

สุชา ไอยราพงศ์ (2542: 2) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาตนเอง หมายถึง การที่บุคคลได้แนวทางในการแสวงหาความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพด้านต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตซึ่งจะทำให้เป็นบุคคลที่มีความสงบสุข มีความเจริญก้าวหน้า เป็นที่ยอมรับของบุคคลในสังคมนั้นๆ

ไพศาล ไกรสิทธิ์ (2541: 21) ได้กล่าวว่า การพัฒนาตนเอง หมายถึง การที่บุคคลพยายามที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตน ด้วยตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม เหมาะสมกว่าเดิม ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมแสดงพฤติกรรม เพื่อสนองความต้องการ แรงจูงใจ หรือเป้าหมายที่ตนตั้งไว้และการพัฒนาตนเองด้วยตนเองตามศักยภาพของตนให้ดีขึ้นทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมเพื่อให้ตนเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคม เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ตลอดจนถึงการดำรงชีวิตอย่างสันติสุข

การพัฒนาตนเองเป็นการที่คนพยายามหาวิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้ตัวเองก้าวไปสู่ ความเป็นคนที่มีบุคลิกภาพที่ดีเหมาะสมกับความสามารถของตน และค่านิยมของสังคม เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญขององค์การทางการศึกษา เพราะว่าครูมีบทบาทในการปรับเปลี่ยนการศึกษาให้ดำเนินไปตามความต้องการของสังคมในยุคแห่งกระแสโลกาภิวัตน์ โดยที่ครูจะเป็นผู้นำทางชีวิต และจิตวิญญาณของเด็ก นอกเหนือจากการให้ความรู้และข้อมูล ดังนั้น การพัฒนาตนเองจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ ของคนเป็นครู

การพัฒนาตนเองของครู

จากการศึกษาค้นคว้าผลงานวิชาการของนักวิชาการหลายๆ ท่าน จึงพอสรุปได้ว่าการพัฒนางานของครูนั้น ครูควรพัฒนาตนเองใน 2 ด้านใหญ่ๆ คือ

1. พัฒนาการในด้านวิชาชีพ เพื่อการประกอบวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่

1.1 การพัฒนาในด้านความรู้ คือ การพัฒนาตัวเองให้มีความรอบรู้ทั้งใน เรื่องที่จะสอนนักเรียน เรื่องเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่จะช่วยให้การ สอนมีประสิทธิภาพ หรือ มีความรู้รอบตัวในเรื่องอื่นๆ

1.2 การพัฒนาในด้านเทคนิควิธี คือ มีความรู้ในด้านการจัดการเรียนการสอนแบบต่างๆ การจัดกิจกรรมการบริการนักเรียน

1.3 การพัฒนาในด้านคุณลักษณะกับเจตคติ คือ การพัฒนาตัวเองให้มีบุคลิกภาพที่ดี เหมาะกับการเป็นครู มีคุณธรรมหรือลักษณะครูที่ดี มีเจตคติที่ดีกับนักเรียน

2. พัฒนิตนเองในด้านการเป็นสมาชิกของสังคม เพื่การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขได้แก่

2.1 การรู้จักและเข้าใจตนเอง - ยอมรับตนเองก่อนว่า เราเป็นคนอย่างไร มีบุคลิกและพฤติกรรมที่ดีหรือไม่คืออย่างไร

2.2 สำรวจตนเอง - จะช่วยให้ทราบถึงข้อดี ข้อด้อยของตนเองได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน

2.3 การปรับปรุงตนเอง - เมื่อรู้ข้อดี ข้อด้อยของตนเองแล้ว ควรพยายามปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น

แนวทางในการพัฒนาปรับปรุงตนเองของครู

1. การพัฒนาบุคลิกภาพทั้งภายนอก - ภายใน

การพัฒนาบุคลิกภาพภายนอก เช่น ดูแลสุขภาพ ผิวพรรณ การแต่งกาย กริยาท่าทาง ทั้งการยืน เดิน นั่ง นอนให้มีความสง่างาม สุขภาพ เรียบร้อย

การพัฒนาบุคลิกภาพภายใน เช่น การปรับปรุงพฤติกรรมทางอารมณ์ จิตใจ ความรู้สึกนึกคิด เป็นต้น

2. การพัฒนาลักษณะนิสัยที่ดี เช่น เป็นคนมีลักษณะที่มีชีวิตชีวา มีความมั่นคง ทางจิตใจ มีความเป็นมิตรและมีนิสัยในการทำงานที่ดี

3. การพัฒนามนุษยสัมพันธ์ เช่น มองคนอื่นในทางที่ดี มีความจริงใจ วางตัวให้เหมาะสมเป็นกันเอง อารมณ์ดี

4. การพัฒนาการเรียนรู้ ครูควรมีการพัฒนาทั้งด้านการฟัง อ่าน เขียน สังเกต คิด และการทดลอง

ในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ เรื่องสำคัญที่ครูควรพัฒนาเป็นเรื่องแรก คือ เรื่องการพัฒนาบุคลิกภาพ เพราะบุคลิกภาพมีความสำคัญมากทั้งในด้านส่วนตัว และอาชีพการงานของแต่ละคน คนที่มีบุคลิกภาพดี ย่อมประสบผลสำเร็จในการทำงานสูง ทำให้เพื่อนร่วมงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความไว้วางใจ ศรัทธาและให้การสนับสนุนตลอดเวลา

งานทางการสอนเป็นงานที่ต้องอาศัยคนที่มีบุคลิกภาพที่ดี เพราะครูนั้นนอกจากจะมีหน้าที่ให้การสั่งสอนทางวิชาความรู้แล้ว บุคลิกภาพของครูอาจารย์ ยังเป็นต้นแบบให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตามด้วย ดังนั้น ถ้าครูคนใดเป็นผู้มีบุคลิกภาพดีในหลายๆ ด้าน แล้วก็จะเป็ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การอบรมสั่งสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วย จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาบุคลิกภาพของครู (รัตนวดี โขติภพนิช, ม.ป.ป.)

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรศ ทิวารัตชัย (2555) ได้วิจัยเรื่อง การเตรียมความพร้อมการบริหารจัดการในชั้นเรียนของครูโรงเรียนสัตหีบเขตฐานทัพเรือและเขตกองเรือยุทธการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนสู่ประชาคมอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า 1) การเตรียมความพร้อมการบริหารจัดการในชั้นเรียนของครูโรงเรียนสัตหีบเขตฐานทัพเรือและเขตกองเรือยุทธการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนสู่ประชาคมอาเซียน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ องค์ประกอบทางกายภาพ องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ แรงจูงใจ และบุคลิกภาพ องค์ประกอบด้านสติปัญญา และองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม 2) ผลการเปรียบเทียบการเตรียมความพร้อมการบริหารจัดการในชั้นเรียนของครูโรงเรียนสัตหีบเขตฐานทัพเรือและเขตกองเรือยุทธการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนสู่ประชาคมอาเซียน จำแนกตามเพศและวุฒิการศึกษาโดยรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3) ผลการเปรียบเทียบการเตรียมความพร้อมการบริหารจัดการในชั้นเรียนของครูโรงเรียนสัตหีบเขตฐานทัพเรือและเขตกองเรือยุทธการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนสู่ประชาคมอาเซียน จำแนกตามประสบการณ์การทำงานโดยรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ราตรี สิงาม (2555) ได้วิจัยเรื่อง การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า 1) การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ มีการดำเนินงานการเตรียมความพร้อมทั้งด้านนโยบายของผู้บริหารโรงเรียนและ ด้านการจัดการเรียนรู้ระดับปฏิบัติการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$) 2) แนวทางในการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ ในส่วนของความเห็นและระดับการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$)

ธีรเดช ชื่นประภาณุสรณ์ และคณะ (2554) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาครูต้นแบบด้านการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารระดับปฐมวัย สำหรับครู ผู้ดูแลเด็กภาคใต้ตอนล่าง : กรณีศึกษานักศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของครูผู้ดูแลเด็ก มีค่าระดับคะแนนเพิ่มขึ้นหลังจากการเข้ารับการอบรมในภาพรวม ค่าเฉลี่ย 41.83 แยกตามจังหวัดได้ดังนี้ คือ จังหวัดสงขลาเพิ่มขึ้น 46.88 จังหวัดปัตตานีเพิ่มขึ้น 36.96 และ ตรัง เพิ่มขึ้น 41.66 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการสอน หรือ ทักษะพิสัย พบว่า ครูผู้ดูแลเด็ก จังหวัดสงขลา มีทักษะการสอนอยู่ในระดับดีค่าเฉลี่ย 20.87 จังหวัดปัตตานีอยู่ในระดับดี ค่าเฉลี่ย 20.15 และจังหวัดตรังอยู่ในระดับดี

ค่าเฉลี่ย 20.53 3) เจตคติต่อการอบรม พบว่า 1) ด้านวิทยากรอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.69 รองลงมาได้แก่ ด้านกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน ค่าเฉลี่ย 4.56 ด้านเนื้อหาสาระ 4.48 และ ด้านการวัดและประเมินผลเป็นอันดับสุดท้าย ค่าเฉลี่ย 4.38

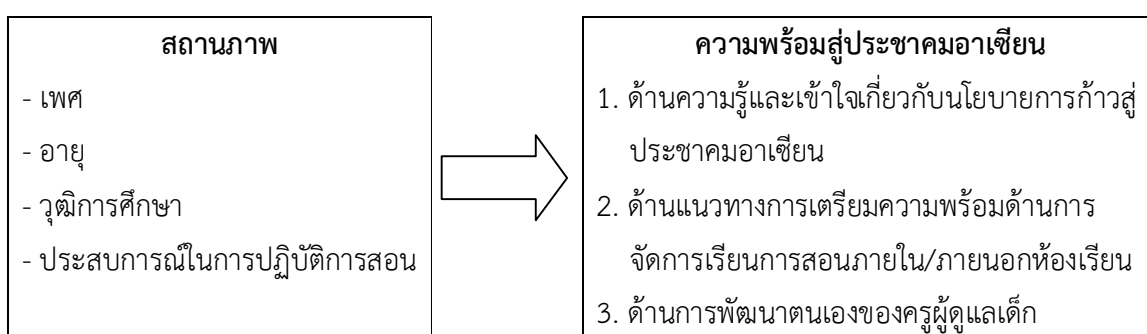
เอกราช อะมะวัลย์ (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนช่างฝีมือทหารในการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาต่อการเข้าเป็นประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านความเข้าใจ ปัจจัยด้านศักยภาพบุคลากร ปัจจัยด้านคุณภาพมาตรฐาน และปัจจัยด้านการเปิดเสรีการศึกษา ในด้านปัจจัยด้านความเข้าใจเป็นการสร้างความตระหนักและการเตรียมความพร้อมเพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ปัจจัยด้านศักยภาพด้านบุคลากร เป็นการพัฒนาทักษะและความชำนาญที่เหมาะสมของบุคลากรโรงเรียนช่างฝีมือทหารในการเป็นประชาคมอาเซียน ปัจจัยด้านคุณภาพมาตรฐาน เพื่อสร้างความยอมรับในคุณสมบัติทางวิชาการและทักษะในฝีมือร่วมกันในอาเซียน ปัจจัยด้านการเปิดเสรีการศึกษาเป็นการสร้างความร่วมมือทางการศึกษา

ธิดารัตน์ โชคสุชาติ (2553) ได้วิจัยเรื่อง “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน: ความสำคัญและการเตรียมความพร้อมของไทย” ผลการวิจัยพบว่า ในการเตรียมความพร้อมจากทั้งภาครัฐและเอกชนนั้นเป็นจุดแข็งของการเตรียมตัวที่ส่งผลดีต่อไทย เพราะอาเซียนเป็นภูมิภาคที่ความใกล้ชิดกับไทยมากที่สุด ประกอบกับที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของไทยเอื้ออำนวยให้ไทยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภูมิภาค และที่ผ่านมอาเซียนมีความสำคัญทางเศรษฐกิจกับไทยทั้งด้านการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว และมีแนวโน้มที่จะทวีบทบาทสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นการเตรียมความพร้อมในเชิงนโยบายหรือยุทธศาสตร์ตั้งแต่ต้นจะทำให้สินค้าไทยส่งออกไปอาเซียนได้มากขึ้นจากการขจัดอุปสรรคทางการค้าทั้งด้านภาษีและด้านที่ไม่ใช่ภาษี และสามารถดึงดูดการลงทุนหรือนักท่องเที่ยวจากทั้งอาเซียนและนอกอาเซียนได้มากขึ้น

สังคม วงภูตร (2552) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะครูผู้ดูแลเด็กอนุบาลและปฐมวัยตามมาตรฐานการศึกษาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า 1) มีปัญหาที่จะต้องไปร่วมกิจกรรมในงานอื่นบ่อยครั้ง ทำให้ไม่ค่อยมีเวลา และยังขาดความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการศึกษา รวมถึงปัญหาในด้านการที่เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง 2) ด้านความต้องการมีความต้องการพัฒนาแผนการจัดการ รวมถึงส่งเสริมให้เกิดความพร้อมในการจัดการด้านการศึกษา 3) ด้านแนวทางแก้ไข เห็นว่าควรให้มีแนวทางในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เป็นมาตรฐานและมีการพัฒนาบุคลากรทั้งในด้านจำนวนบุคลากร และคุณภาพของบุคลากร รวมถึงให้มีการพัฒนาเรียนรู้ทางด้านคุณธรรมจริยธรรมของครูผู้ดูแลเด็กอนุบาลและปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน รวมถึงเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป

กล่าวสรุปได้ว่า จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ยกมาทั้งหมด เป็นงานวิจัยที่เป็นกรอบแนวทางแห่งการวิจัยในหัวข้อเรื่อง การเตรียมความพร้อมของครูผู้ดูแลเด็กด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อรองรับสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีแนวความคิดหลักพอสรุป ได้ดังนี้คือ 1) ด้านความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน 2) ด้านการเตรียมความพร้อมด้านการจัดการเรียนการสอนภายใน/ภายนอกห้องเรียน 3) ด้านการพัฒนาตนเองของครูผู้ดูแลเด็ก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดการวิจัย